

**Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav etnologie**

Bakalářská práce

Kateřina Burýšková

Masopust v Roztokách a jeho symbolický význam v životech účastníků
The carnival in Roztoky and its symbolic meaning in the lives of its
participants

Praha 2023

vedoucí práce: Mgr. Anna Jagošová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucí práce Mgr. Anně Jagošové za odborné vedení, velkou trpělivost, cenné rady a připomínky. Mé velké díky také patří všem respondentům, kteří byli ochotni mi věnovat svůj čas a poskytnout rozhovory, bez nichž by tato práce nikdy vzniknout nemohla.

Děkuji také všem fotografům, kteří mi dovolili použít jejich autorské snímky v rámci obrazové přílohy této práce.

V neposlední řadě děkuji svému partnerovi, rodině a přátelům za neustálou podporu a povzbuzování.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Olešku dne 24. 7. 2023

Kateřina Burýšková

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá kulturní akcí Masopust v Roztokách u Prahy. Autorka zkoumá, jak tuto akci vnímají jednotliví účastníci a zejména se pak snaží odpovědět na otázku, jaký symbolický význam může plnit návštěva této akce v jejich životech a zda považují tuto kulturní akci za důležitý milník v roce, který by nechtěli vynechat. Dále autorka rozvíjí tato témata: do jaké míry se účastníci aktivně zapojují do dění na akci, jak se na ni připravují, zda je pro ně důležité mít na sobě masku a proč.

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá dějinami masopustu v českých zemích a také historií samotného masopustu v Roztokách. Praktická část pak zahrnuje výsledky terénního výzkumu prováděného autorkou v letech 2022 a 2023. Kvalitativní data byla získána metodou polostrukturovaných rozhovorů s vybraným vzorkem informátorů, jejichž identita byla anonymizována.

Klíčová slova: masopust, folklor, folklorní slavnosti, současné tradice, terénní výzkum, polostrukturovaný rozhovor

Abstract

This thesis examines the Masopust cultural event in Roztoky u Prahy. The author explores how this event is perceived by its participants, and primarily tries to answer the question concerning what symbolic meaning can visiting this event represent in their lives and whether they perceive this event as an important milestone they would not want to miss each year. Furthermore, the author explores these topics: do the participants actively take part in this event, how do they prepare for this event and whether it is important for them to wear a mask and why.

The thesis is divided into two parts, a theoretical part and a practical part. The theoretical part examines the history of the carnival, both in the historical Czech lands, and in Roztoky. The practical part presents the results of the author's field research, conducted in the years 2022 and 2023.

Key words: carnival, folklore, folk festivities, contemporary traditions, ethnographic field work, semi-structured interview

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Teoretické ukotvení práce.....	8
2.1 Rituály výroční a přechodové.....	8
2.2 Liminalita a význam masek.....	9
2.3 Uchopení pojmu tradice.....	10
2.3.1 Tradice jako prostředek k sebeutvrzování.....	11
2.3.2 Vynalézání tradic.....	12
2.4 Oslavy masopustu a jejich význam v rámci hospodářského a církevního roku..	13
2.5 Tradiční masopustní obchůzka na českém a moravském venkově.....	14
2.5.1 Masky a maškary.....	16
2.6 Masopust v Roztokách.....	18
2.6.1 Přípravy a dobrovolníci.....	21
2.6.2 Počet návštěvníků.....	22
2.6.3 Roztocké maškary aneb vynalézání tradic.....	24
3. Empirická část.....	27
3.1 Metodologie.....	27
3.1.2 Výzkumné otázky a formulace hypotéz.....	27
3.1.3 Výzkumná pozice a volba tématu.....	29
3.1.4 Metoda sběru dat.....	30
3.1.5 Respondenti.....	31
3.1.6 Vstup do terénu a s tím spojená úskalí.....	32
3.1.7 Rozhovory.....	33
3.1.8 Metoda analýzy.....	33
3.2 Výsledky výzkumu a jejich interpretace.....	34
3.2.1 S maskou nebo bez masky?.....	34
3.2.2 Masky a jejich význam aneb jak vypadá správná masopustní maškara....	38
3.2.3 Motivace k návštěvě akce.....	39
3.2.4 Hledání ztracených tradic a setkávání s přáteli.....	41
3.2.5 Masopust v Roztokách jako inspirace dalším komunitám.....	44
4. Závěr.....	45
5. Seznam použité literatury a další zdroje.....	48
6. Přílohy.....	52
6.1 Seznam respondentů.....	52
6.2 Obrazová příloha.....	53

1. Úvod

V posledních letech si ve svém okolí všímám nárůstu zájmu o tradiční lidové slavnosti, ať už si pod těmito pojmy představíme cokoliv. Kromě slavností, jejichž počátky sahají daleko do minulosti, jako je například velikonoční koledování, či stavění máje, jsou zde také slavnosti nové, s doloženým datem založení, které však přebírají mnoho prvků z tradiční lidové kultury. Tyto prvky jsou však originálním způsobem přetvářeny a implementovány.

Jednou z takových kulturních událostí, která přitahuje tisíce návštěvníků je Masopust¹ v Roztokách u Prahy, jehož zkoumání budu věnovat právě tuto bakalářskou práci. Masopust v Roztokách vznikl v roce 1997 v rámci malé skupiny místních nadšenců a jeho původním záměrem bylo setkávání lidí z místní komunity, postupně však počet návštěvníků narůstal a jeho věhlas se rozšířil daleko za hranice Roztok (Roztoč, 2023). V rámci této práce se snažím nalézt odpověď na otázku, kde mohou ležet kořeny toho, co způsobuje, že se právě tato akce těší takové oblibě. Ptám se zejména na to, jaká je motivace jejich návštěvníků a organizátorů akci navštěvovat a jakou symbolickou úlohu naplňuje (nebo možná substituuje) tento zážitek v jejich životech.

¹ Pokud je v textu nadále psáno Masopust s velkým *M*, je tím míněna kulturní akce Masopust v Roztokách. Masopust, psáno s malým *m*, odkazuje na název této slavnosti obecně.

2. Teoretické ukotvení práce

V následujících kapitolách představím teoretické ukotvení práce, zejména vymezení některých důležitých pojmů, jež jsou v této práci mnohokrát zmiňovány jako např. pojem tradice. Dále se budu věnovat problematice oslav masopustu v českých zemích a představení samotného Masopustu v Roztokách.

2.1 Rituály výroční a přechodové

Masopust se řadí mezi *výroční*, někdy také zvané *kalendářní rituály* (Frolec, 1982), je pro mne tedy důležité nejprve tento pojem v rámci tohoto textu definovat. Za základní literaturu považuji v tomto ohledu klasickou práci Arnolda van Gennepa *Přechodové rituály*. Přechodové rituály chápeme zpravidla tak, že se týkají spíše jedince než celého společenství, neboť doprovázejí člověka na cestě životem, týkají se totiž významných životních mezníků (narození, dosažení dospělosti, svatba, pohřeb apod.), které každý člověk prožije obvykle pouze jednou, snad s výjimkou svatby. (Gennep, 2018) Proč tedy vycházím z Gennepových myšlenek, přestože se má práce netýká přímo přechodových rituálů? Zde bych se chtěla opřít o autorovu tezi, že k přechodovým rituálům řadí kromě tradičních obřadů spojených s důležitým životními okamžiky, také „*obřady doprovázející a případně zajišťující změny ročních období, měsíce a roků.*” (Gennep, 2018, s. 163).

Gennep došel k tomuto tvrzení na základě analogie života člověka a životních cyklů přírody, potažmo celého vesmíru (Gennep, 2018). Příroda, podobně jako člověk, prochází během hospodářského roku různými etapami „života” a právě přechody mezi těmito obdobími bývají doprovázeny důležitými rituály, u nichž nachází Gennep podobné schéma jako u přechodových rituálů týkajících se života jedince. Mezi tyto rituály řadí například oslavy letního a zimního slunovratu, vítání jara a vyhánění zimy apod. Gennep (2018) také částečně kritizuje své předchůdce jako byli Wilhelm Mannhardt a James George Frazer, kteří si, dle jeho názoru, nevšimli jasné podobnosti schématu těchto výročních rituálů s ostatními rituály přechodu. Dle Gennepova názoru se ostatní badatelé u těchto rituálů zabývali především studiem magických prvků, které měly zajistit plodnost a prosperitu pro další období, přičemž opomenuli aspekty přechodových rituálů jako jsou symbolická smrt a znovuzrození.

U výročních rituálů bývá často vyvrcholením symbolická smrt a následné obživnutí ústřední postavy, představující sezónní nebo hospodářskou sílu pro další

období (Gennep, 2018). Stojí také za zmínku, že v rámci této dramatizace se i lidé účastníci se obřadu, chovají, jako kdyby zemřel skutečný člen jejich společenství. Vystrojí pohřeb, zpívají smuteční písně. Následné ožítí pak oslavují podobně jako narození dítěte. Zde bych ráda upozornila na paralelu s oslavami masopustu na území České republiky, kde se ještě dnes můžeme setkat například s obřadním *stínáním kobyly* (Blahůšek a Vojancová, 2011; srov. Langhammerová, 2017; srov. Vojancová, 2014). Nejedná se zde o živé zvíře, nýbrž o masku kobyly, která následně opět „vstává“ z mrtvých, k životu ji obvykle přivede lok podávaného alkoholu.

Otázkou, do jaké míry mohou být oslavy masopustu skutečně spojovány s údajnou magií plodnosti či rituální smrtí a znovuzrozením, se budu ještě v rámci této práce zabývat v následujících kapitolách. Nyní bych se v dalších kapitolách ráda věnovala vymezení několika dalších stěžejních pojmů.

2.2 Liminalita a význam masek

Dalším klasickým dílem, o nějž se budu ve své práci opírat je kniha Victora Wittera Turnera *Průběh rituálu*. Turner si všímá toho, že výroční rituály mají obvykle přesně určené datum konání, zdůrazňují totiž okamžiky přechodu mezi jednotlivými obdobími, společenství se tedy nachází v liminálním bodě (Turner, 2004). Ať už se jednalo o přechod z období nedostatku k hojnosti, či naopak od hojnosti k nedostatku, bylo třeba si v následujícím období zajistit magickou ochranu právě pomocí rituálů.

Turner (2004) také zdůrazňuje význam a funkci masek u kalendářních rituálů. Uvádí zde jako příklad halloweenskou občůzku, typickou pro angloamerické prostředí, v českém prostředí je však možné stejnou tezi aplikovat právě na občůzku masopustní či mikulášskou. Masky dávají člověku anonymitu, která bývá, jak píše Turner (2004), v tomto kontextu spojena nikoliv s pokorou, ale spíše s agresivitou. Díky anonymitě je maskovaným dovoleno více než běžným lidem, mohou vyhrožovat, ničit majetek, krást, nebo se chovat obscénně. To vše je maskám dovoleno, dokonce se od nich podobné chování očekává.

Toto je možno ilustrovat na příkladu českých a moravských masopustních občůzek, kdy se často i dnes setkáváme s chováním, které by v běžném životě bylo neakceptovatelné. Maskovaným je dovoleno dostat se do mnohem užšího fyzického kontaktu s ostatními (Langhammerová, 2017; srov. Vojancová, 2014). V běžném životě by nejspíše nebylo akceptovatelné, aby muž fyzicky donutil cizí ženu k tanci, nakonec

ji povalil na zem a navíc utrousil několik obscénních poznámek na její účet. U masopustního veselí to však možné je a je to většinou účastníků považováno za zdroj zábavy, či minimálně aspoň tiše tolerováno.

V rámci terénního výzkumu a zúčastněného pozorování jsem podobné narušení osobního prostoru a komfortní zóny zaznamenala právě i na masopustním průvodu v Roztokách. Jedná se například o pomalování obličeje, nedobrovolný tanec, zastoupení cesty a vtipné poznámky na účet účastníků. Těmto poznatkům se budu ještě pozorněji věnovat v popisu empirické části této práce.

Toto excentrické chování maskovaných je obecně zřejmě založeno na představě, že maskovaní nejsou jen lidé, představují spíše blíže nedefinované démonické bytosti (Turner, 2004). Působí zde také sympatetická magie. Člověk převlečený za mocnou bytost totiž v představě účastníků rituálu sám získá i její moc a sílu, tu pak může dotekem předávat i ostatním. Tyto mocné bytosti je tedy třeba usmířit a naklonit na svou stranu v rámci zajištění prosperity v nastávajícím ročním období.

Dochází zde k převrácení rolí, slabší se aspoň na krátký čas mohou díky maskám stát silnějšími a mocnějšími (Turner, 2004). Po uplynutí tohoto „bláznivého času“ se však život navrátí k běžnému řádu. Toto převrácení rolí, tedy podle Turnera nelze považovat za revoltu proti starému uspořádání, ale naopak stávající řád upevňuje a posiluje pozici silnějších vůči slabším.

2.3 Uchopení pojmu tradice

Pro účely této bakalářské práce jsem považovala za podstatné představit diskurs týkající se pojmu *tradice*, aby tak bylo nadále zřejmé, jak bude v rámci této práce uchopen. Dovolím si tvrdit, že slova *tradice* a *tradiční* jsou i v běžné řeči poměrně časté, kdybychom se však ptali, co tím vlastně dotyčný řečník myslí, možná bychom narazili na poměrně složitý problém. I ve svém vlastním bádání v rámci této bakalářské práci, když jsem se ptala na motivaci návštěvníků Masopustu v Roztokách, jsem se často setkala s výpověďmi typu:

„Všimla jsem si, že těch masopustů je teď hodně, kromě toho roztockýho třeba i na Letný a jinde v Praze a hodně vnímám v naší společnosti, teda ve svojí bublině, vnímám ten návrat k tradicím.”²

² Z rozhovoru s respondentkou Z, 1. 10. 2022, Praha.

„Je to pro lidi atraktivní, je to vizuálně hezký a nikoho to nevyčleňuje a lidi se potřebují prostě asi vrátit k nějaký tradici a rituálu.”³

Z výpovědí obou respondentek bychom zřejmě mohli usoudit, že tradice jsou cosi, co pochází z nějaké blíže nedefinovatelné minulosti, ale dnes už se na ně částečně zapomnělo a lidé cítí nutkavou potřebu se k nim vrátit. Chápání tradice jako reliktu minulosti dříve dominovala i v etnologickém diskursu (Kandert, 1999). Tradice byly chápány jako jevy pocházející z dávné minulosti, vznikly v jakémsi nedefinovatelném „zlatém věku”, avšak jsou předávány dodnes. V období zlatého věku bylo zřejmě všechno na světě lepší, je tedy dobré udržovat a předávat tradice, abychom se zase do tohoto času prosperity a spravedlnosti mohli vrátit. Ostatně, slovo *tradice* vychází z latinského *traditio*, což by se dalo přeložit jako „odevzdávání” nebo „předávání” (Kandert, 1999) Dalším významem však může být také „vypravování” nebo „zpráva”. Dalo by se tedy říci, že tradice je určitá zpráva, která se předává dalším generacím.

Jsou však tradice evropského venkova skutečnými relikty z dávné minulosti? Tyto myšlenky pravděpodobně čerpají z evolucionistické teorie dominantní v 19. století (Kandert, 1999). Ta staví tradici do protikladu k modernitě, takzvané *tradiční* kultury vidí jako evoluční předstupeň *moderní* západní společnosti. Evropské venkovany tak vlastně považuje za jakési ušlechtilé divochy, jež si po staletí předávají písně, rituály a zvyky, aniž by se na jejich formě mnoho změnilo. Jako kdyby snad tito lidé nebyli schopni jakékoliv vlastní invence a kreativity.

Jakkoliv se to může z dnešního pohledu zdát absurdní, orálně tradované texty byly pokládány za relevantní zdroje k výzkumu tradic ještě na počátku 20. století (Kandert, 1999). Byly dokonce kladeny na stejnou úroveň důležitosti jako písemné prameny. Důvodem, proč jsem se rozhodla celý tento diskurs představit, je zejména to, že přestože z akademického hlediska jsou již tyto teorie zastaralé a překonané, setkáváme se dodnes často s podobnými názory jak u širší, tak odborné veřejnosti (Testa, 2017; srov. Testa, 2021).

2.3.1 Tradice jako prostředek k sebeutvrzování

Pohled na výzkum tradic se začíná měnit až v druhé polovině 60. let 20. století, kdy badatelé poprvé zohledňují různé problematické aspekty sběru informací jako jsou nedokonalost lidské paměti a ztráta informací v orálním přenosu. Zároveň reflektují i to,

³ Z rozhovoru s respondentkou A, 19. 9. 2022, Praha.

že může docházet k záměrným uměleckým úpravám ze strany nositelů tradic (Kandert 1999). Poprvé se také objevuje myšlenka, že tradice jsou sociálním konstruktem, který ve skutečnosti reflektuje hodnoty a normy společnosti v současnosti (a ne v dávné minulosti).

Nově se také vynořuje teorie, že i zdánlivě starobylé tradice mohou být ve skutečnosti vytvořeny v současnosti a vytváří pouhou iluzi „starodávnosti“ (Kandert, 1999; Hobsbawm, 2010). Tím však tradice, zejména z hlediska jejich nositelů, nijak neztrácejí na důležitosti, ale naopak mohou plnit různé další funkce. Udržování tradic jejím nositelům dává pocit napojení na cosi pradávného a hlubokého. Jedná se tedy vlastně o jistý druh kontaktu s principem transcendence, propojení s jakýmsi přesněji nedefinovatelným pohanským dávnověkem, s našimi předky (Testa, 2017). Udržování tradic také zároveň slouží k vytváření legitimacy v dané skupině právě skrze tuto (byť i domnělou) kontinuitu v propojení s něčím dávno minulým. A právě v tomto duchu budou tradice chápány i v rámci této bakalářské práce.

Potřeba hledání něčeho transcendentního je vlastní v podstatě každému člověku. V minulosti byla naplněna náboženskou vírou a také slavnostmi a rituály spojenými s hospodářským rokem (Karlová, 2013). V důsledku odklonu od tradičních náboženství v západní společnosti za posledních sto let, však zůstává tato potřeba částečně nenaplněna a může být tedy důvodem nárůstu zájmu o tradice, jejich dodržování, případně revitalizaci, či vymyšlení tradic úplně nových.

2.3.2 Vynalézání tradic

Koncepce *vynalezené tradice* (orig. *invented tradition*), kterou představil Eric Hobsbawm (2010) staví proti sobě *původní tradici* nebo také *zvyk* (*genuine tradition/custom*) a *tradici vynalezenou*. Tyto původní tradice plní dle Hobsbawma ve společnosti určitou funkci a mění se tak stejně, jako se mění společnost. Musí tedy být již z podstaty věci schopné se přizpůsobovat, dokud jsou pro danou společnost funkční, není třeba tyto tradice nijak revitalizovat a znovu je vynalézat.

Vynalezené tradice jsou naopak uměle vytvořeny, často podepřeny zdánlivým napojením na historickou minulost, která jim dodává větší kredibilitu (Hobsbawm, 2010). Tyto tradice jsou vynalézány za určitým účelem, vytvářejí pocit soudržnosti skupiny a také legitimizují instituci nebo autoritu. Zároveň upevňují hodnoty a normy dané skupiny. Vynalezené tradice se také, narozdíl od tradic původních, vyznačují

malou ochotou ke změnám, snaží se být za každou cenu stálé a neměnné. Toto zřejmě platí zejména v dnešní postmoderní společnosti, neboť ve světě, který podléhá neustálým změnám, vzniká přirozeně touha po něčem stabilním, struktuře, které by bylo možno se držet. I zde tedy můžeme do jisté míry vidět, že aktuálně udržované tradice nejsou pouhým „skanzenem“ minulosti, ale ve skutečnosti odrážejí potřeby, hodnoty a normy společnosti současné.

Hobsbawmovo pojetí však podle mého názoru do jisté míry devalvuje vynalezené tradice jako cosi méněcenného, oproti tradicím původním. Přestože je mým záměrem v rámci této bakalářské práce s pojmem vynalezené tradice pracovat, s tímto narativem se plně neztotožňuji. Zde bych se přiklonila spíše k pojetí amerického antropologa Henryho Glassieho (1995), který tradice nerozděluje na původní a vymyšlené. Vidí tradici naopak jako dynamický proces, jenž je kultuře vlastní. Proces změny nebo vlastního tvůrčího působení při tvorbě tradic je tak vnímáno jako cosi přirozeného, přičemž nezáleží na tom, s jak dávnou (nebo vůbec nějakou) historickou minulostí je propojen. Ostatně Glassie považuje existenci skutečné historické minulosti za sociální konstrukt, oddělovat tedy pravé tradice od vymyšlených, pozbývá svého smyslu. Zjednodušeně řečeno: každou tradici musel někdy někdo nejprve vynalézt, jediný rozdíl tkví v tom, že u těch starších o tom neexistují záznamy.

2.4 Oslavy masopustu a jejich význam v rámci hospodářského a církevního roku

Masopustní období, začíná svátkem *Tří králů* 6. ledna a končí na *masopustní úterý*, čtyřicet dní před Velikonocemi, kdy začíná předvelikonoční půst (Frolec a Tomeš, 1979). Z toho vyplývá, že masopust není pevně ukotven v kalendáři, ale je svátkem pohyblivým, stejně jako Velikonoce, na které je úzce navázán. Konec masopustu je i symbolickým ukončením ročního cyklu, po hojnosti v masopustu nastává postní období strádání. To se odráží i v nářečních názvech pro masopust jako jsou *končiny* nebo *ostatky*. Na druhou stranu je však masopustní veselí i první známkou toho, že se již blíží jaro a s ním i nový hospodářský rok (Frolec a Tomeš, 1979). Z tohoto hlediska by bylo možné říci, že masopust je naopak přechodem z nedostatku v zimním období do hojnosti léta. Dle Tomeše (Frolec a Tomeš 1979) se právě v masopustní době prolínají dva cykly, období zemědělského klidu (pole se v zimě neobdělávají) a zároveň začínající přípravy na další hospodářský rok. Zde tedy opět můžeme pozorovat prvky liminality masopustního času. Právě proto, že se v mnoho

obyčejů spojených s masopustem váže již k novému zemědělskému roku, bývají tyto tradice etnograficky přiřazovány do cyklu jarních obyčejů. To se samo o sobě projevuje také v tom, že mnoho masopustních obyčejů je spojena s plodností, ochranou a sexualitou.

Etnoložka Jiřina Langhammerová (2017) předkládá poměrně prozaickou argumentaci pro vznik masopustu jako jarní slavnosti v českém prostředí. Počátky karnevalu v Evropě, z něž se masopust vyvinul, klade již do dob starého Říma. Tehdy byl spojen s novoročními oslavami, protože podle tehdejšího kalendáře připadal nový rok na začátek března, neboť ve středomořském podnebí Itálie se již v tomto období objevuje jarní vegetace, první známka konce zimy. Přestože v českém podnebí ještě v tomto období jaro nezačíná, s kristianizací a následnou romanizací Evropy se tyto bujaré oslavy ve středověku přenesly i k nám (Langhammerová, 2017). Dle Langhammerové tedy sice v našich podmínkách oslavy masopustu neměly základ ve vegetačním cyklu přírody, avšak všeobecné veselí, hostiny a uvolnění pravidel, byly dostatečnými důvody k rozšíření tohoto zvyku.

Spojení karnevalových (a tedy i masopustních) oslav s lokálním podnebím komentuje i britský historik Peter Burke (2009). Oslavy karnevalu se těší největší oblibě na jihu Evropy, v Itálii a Francii, naopak ve Skandinávii a Británii je téměř nenajdeme. Burke poměrně pragmaticky tvrdí, že vysvětlením je opět podnebí. V tomto období bývá na severu Evropy příliš chladno na pořádání dlouhých venkovních průvodů a oslav. Podle Burkea však absenci karnevalu nahrazují jiné, obdobné slavnosti. Každá společnost potřebuje zažít „svět vzhůru nohama“, období bláznů a chaosu, kdy dojde k převrácení rolí, všeobecnému uvolnění a zábavě. Neboť právě tyto výjimky z pravidel potvrzují všeobecně platný řád.

2.5 Tradiční masopustní obchůzka na českém a moravském venkově

Langhammerová (2017) se domnívá, že současné masopustní průvody jsou moderním pokračováním tradičních masopustních obchůzek a vznikají právě v místech, kde se původní obchůzka nedochovala. Dalším aspektem, který je třeba brát v potaz, je také to, že obchůzky jsou tradičně spojovány spíše s vesnickým prostředím, kdežto průvody spíše s městem. To vychází ze samotného způsobu, jakým obchůzka probíhala (a dodnes v některých lokalitách probíhá), který předpokládá spíše lokální a komunitní charakter.

Obchůzka byla vyvrcholením masopustních oslav, konala se obvykle v poslední den masopustního času, tedy o masopustním úterý před popeleční středou, kdy již začíná dlouhé postní období před Velikonocemi (Frolec a Tomeš, 1979; srov. Langhammerová, 2017). Ve své původní formě se dodnes dochovala pouze v některých lokalitách, zejména v jižních a jihovýchodních Čechách a na jihovýchodě Moravy. Z praktických důvodů se však dnes již ve většině lokalit přesunula ze všedního dne na víkend (Blahůšek a Vojancová, 2011). Což je celkem pochopitelné vzhledem k tomu, že obchůzka začíná obvykle v dopoledních hodinách a úkolem masopustních koledníků je obejít všechny domy ve vesnici, přičemž u každého domu následuje krátké zastavení (Langhammerová, 2017). Vzhledem k tomu, že dnes má již většina obcí více obyvatel a domů, než je v silách jedné skupiny koledníků obejít, což se obvykle vyřeší tím, že jsou navštěvovány pouze ty domy, kde je to s obyvateli předem domluveno. S touto praxí jsem se setkala například i v rámci Masopustu v Roztokách⁴, nebo také v obci Oleško, kde momentálně bydlím.

Konkrétní podoby maškar a obřadů se mohou v jednotlivých lokalitách lišit, vždy je však zastavení spojeno s tancem a zpěvem a případnými dalšími interakcemi maškar s obyvateli domu jako je například tanec hospodyně s maškou medvěda. Podstatné je, že se obřad opakuje u každého domu a měl by probíhat více méně stejně. Dle Langhammerové se zde opět setkáváme s kontaktní magií. Tím, že maškary obejdou celou vesnici a symbolicky se dotknou všech domů a jejich obyvatel, jim tak magicky zajišťují zdraví, prosperitu a plodnost na další rok. Hospodáři a hospodyně pak maškary odmění za jejich návštěvu tradičním pohoštěním. Obvykle se jedná o koblihy, uzené maso, či koláčky, v dnešní době i oblíbené chlebičky, zkrátka to nejlepší, co dům dal. Pochopitelně nemůže chybět ani přípitek tvrdým alkoholem, což je zřejmě další důvod, proč se dnes obchůzky obvykle nekonají ve všední den. Vzhledem k množství konzumovaného alkoholu je jistě pro koledníky příjemnější, když si mohou následující den odpočinout.

Poté, co maškary obejdou všechny domy ve vsi, přichází zakončení celé obchůzky, rituální smrt některé z maškar (Langhammerová, 2017). Která konkrétní maškara bude popravena, se může regionálně lišit. Například na Hlinecku se zabíjí kobyla (Blahůšek a Vojancová, 2011, srov. Langhammerová, 2017). Na Chodsku zase větší masopusta a na Moravě se pochovává basa. Podstatné je, že příslušná oběť je

⁴ Z rozhovorů s respondenty D (2.4. 2023, Praha) , R (11. 5. 2023, Praha) a O (20. 5. 2023, Roztoky).

nejprve obviněna ze všeho zlého, co se za předešlý rok v dané komunitě (a ve světě vůbec) stalo, poté je odsouzena a symbolicky zbavena života. V některých regionálních variantách pak kobyla znovu ožívá poté, co se napije alkoholu. Můžeme v tomto aktu tedy vidět symboliku smrti a znovuzrození, symbolické očištění dané komunity. Sousedé si odpustí své malichernosti, vše zlé symbolicky umírá s obětí a může přijít nové jaro, nový život. Po popravě symbolické oběti už obvykle následuje masopustní zábava spojená s tancem, jídlem a pitím. V tradičním pojetí tato zábava skončila přesně o půlnoci, kdy už začal nový den, popeleční středa a s ní i půst. V dnešní době už však pravidla zřejmě tak přísná nejsou. V mnohých obcích, které masopusty teprve nedávno obnovily (nebo v podstatě nově založily), se koná masopustní občůzka již v postním období (Stavělová a Kratochvíl, 2016).⁵ Toto nerespektování tradičního uspořádání církevního a hospodářského roku je zřejmě dáno tím, že v životě moderního člověka již nehrají církevní svátky tak významnou roli, na datu tedy tolik nezáleží. S tvrzením, že masopustní občůzky se často konají až v postním období jsem se setkala i v rámci svého terénního výzkumu. Respondenti z řad muzikantů mi potvrdili, že jsou často zváni, aby hráli na masopustní občůzce nebo zábavě o víkendu, který již spadá do postní doby.⁶ Vyjádřili názor, že to tak není „správně“, ale chápou praktické důvody, proč tomu tak je.

2.5.1 Masky a maškary

Masky a převleky, nebo také maškary jsou neodmyslitelnou částí masopustní zábavy a v obecné představě širší veřejnosti budou nejspíš první asociací, která se vybaví ve spojitosti s masopustem. Existuje i forma masopustní občůzky, kdy koledníci chodí bez masek (Langhammerová, 2017). V České republice se s touto formou setkáváme zejména na jihovýchodní Moravě, kdy domy obcházejí koledníci a muzikanti oblečení v krojích, ale obvykle bez jakéhokoliv jiného maskování. V rámci této bakalářské práce mne však budou zajímat především občůzky a průvody s maskami, proto následující kapitolu věnuji detailnějšímu popisu tradičních maškar.

Masky byly v rámci evropských karnevalů i českého masopustu dříve výhradně doménou mužů. (Langhammerová, 2017; srov. Testa, 2021; Vojancová, 2014). Dnes tomu tak již ve většině případů není a masky oblékají i ženy a děti. Genderové rozdělení

⁵ To mohu potvrdit i z vlastní zkušenosti, například v obci Oleško, kde momentálně bydlím, se konala masopustní občůzka až o první postní neděli.

⁶ Z rozhovoru s respondentem T (5. 5. 2023, Praha) a s respondentem R (11. 5. 2023, Praha)

se dodnes dodržuje v lokalitách, kde stále uchovávají tradiční formu obchůzky, jako je například Hlinecko, jehož masopustní obchůzka byla v roce 2010 zapsána do *Reprezentativního seznamu statků a nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO* (Blahůšek a Vojancová, 2011, srov. Vojancová, 2014). V rámci samotné skupiny koledníků dochází k dalšímu hierarchickému rozdělení, na svobodné mládence a ženaté muže. Každá ze skupin reprezentuje jiné vlastnosti a má v rámci obchůzky jinou funkci.

Svobodní mládenci podle Langhammerové (2017) představují důstojnost, čistotu a nevinnost, oproti tomu ženatí muži hřích a plodnost. Tomu odpovídají i jejich funkce v rámci průvodu. Svobodní mládenci se obvykle nemaskují tolik jako ženatí. Jejich masky jsou spíše „vylepšené“ kroje, například ve formě různobarevných pentlí, kabátů, pomalovaných tváří, zdobených klobouků, či květin. Úkolem mládců je především vést průvod vesnicí a před každým domem zatančit a zazpívat, čímž se má zajistit prosperita a štěstí na celý další rok. Celkově se od nich očekává spořádané a slušné chování. Naproti tomu ženatí muži v maskách bizarních postav jako je například medvěd, kobyla, ras, žid a kominík, fungují jako narušitelé pořádku, nositelé chaosu, ale také zábavy. V den masopustní obchůzky mají právo škodit. Mohou barvit lidem tváře, krást jídlo ze spíže, žertovat, brát k tanci cizí ženy a případně je i povalit na zem, což má naznačovat sexuální akt. V rámci masopustní obchůzky je však toto jinak nepřístupné chování vnímáno pozitivně. Jednak je zdrojem veselí, jednak má také údajně všem domům a hospodyním a hospodářům přinést prosperitu a plodnost. Ostatně, jak již bylo řečeno výše, maškary nejsou za toto obscénní chování trestány, ale naopak odměňovány připraveným pohoštěním.

Konkrétní podoby a názvy masopustních maškar existují v mnoha různých lokálních variantách, proto jsem se pro potřeby této práce rozhodla vybrat pouze ty, které se vyskytují ve většině lokalit a jsou nejčastěji převzaty právě i do nově založených masopustních průvodů (Langhammerová, 2017). Mezi tyto maškary patří především masky zvířecí: *medvěd* a *kůň*. Není jistě náhodou, že jsou vybrána právě tato dvě zvířata, obecně symbolizující fyzickou sílu a plodnost. Můžeme si také povšimnout jistého protipólu, medvěd jako nejsilnější zvíře lesa, tedy elementu divoké a chaotické přírody, naproti tomu kůň, jedno z nejsilnějších domestikovaných zvířat.

Medvěd je jednou z nejstarších masopustních postav, i proto zřejmě existuje v tolika různých podobách, více či méně archaických, v závislosti na historickém vývoji.

Podle některých teorií se nejstarší typ této maskary dochoval právě na Hlinecku (Blahůšek a Vojancová, 2011, srov. Vojancová, 2014). Zde se tato maskara nenazývá *medvěd*, ale *slaměný*, podle oděvu vyrobeného ze slámy. Právě ze slámy a hrachoviny se původně kostým medvěda vyráběl, je tedy možné, že zde během dlouhého historického vývoje došlo k této změně názvu. Této teorii odpovídá i to, že funkce *slaměného* je velmi podobná funkci *medvěda* v jiných lokalitách. *Slaměný*, stejně jako *medvěd* tančí s hospodyněmi a válí se s nimi po zemi, aby se tak na ně údajně přenesla jeho plodivá síla. Novější formy maskary medvěda mají již obvykle poměrně realistický kožich i hlavu vytvořený ze zbytků různých kožešin. S tímto typem se dnes setkáváme nejčastěji.

Maskara *koně* (někde také zvaná *kobyła*, *klisna*, *brůna* či *šimla*) se opět objevuje v mnoha lokálních variantách, k nejčastějšímu ztvárnění jsou obvykle potřeba dva muži (Langhammerová, 2017). Oba jsou zakrytí plachtou, přičemž první drží na tyči koňskou a hlavu a zároveň tak představuje i přední nohy. Druhý muž, sehnutý pod plachtou, vytváří tělo a zadní nohy. Na Hlinecku se dochovala její jiná varianta, kterou vytváří pouze jeden muž. Pod oblečením nosí konstrukci s obručí, ze které vepředu, v úrovni pasu, vystupuje dřevěná koňská hlava (Blahůšek a Vojancová, 2011, srov. Langhammerová, 2017, Vojancová, 2014). Ke *koni* je obvykle přidružena další masopustní maskara, představující jeho lidského majitele (sedláka, rasa, šaška, handlíře). V rámci obchůzky provádí s koněm drezúru, což je pochopitelně zdrojem zábavy. Kromě zábavy má však *kuň* ještě jinou, důležitější funkci. Jak jsem již zmínila v předchozí kapitole je to právě maskara *koně*, která se v mnoha lokalitách na konci obchůzky symbolicky usmrtí.

2.6 Masopust v Roztokách

„Je to věc, která vyrůstá z kořenů tradic a historie a my v ní kráčíme přítomností do budoucnosti – a tím tvoříme kořeny své. Každý Medvěd, každá Smrt jdou ve stopách generací Medvědů a Smrtí a jejich tanec na Holém vrchu, místem se snad nejstarším osídlením v Čechách, to završí. Má to zvláštní sílu – jako kdybychom nevědomky narazili na pramen nebo se napojili na něco prastarého, co putuje s námi.”⁷

Masopust se v Roztokách koná od roku 1997 a zdá se, že jde o vůbec první oslavy masopustu v tomto městě (Roztoč, 2023). Žádný dřívější masopust doložen není,

⁷ Z oficiálních webových stránek Masopustu v Roztokách (Roztoč, 2023).

což však pochopitelně neznamená, že neexistoval, pouze o něm nejsou záznamy (Roztoč, 2023). Vznik Masopustu v Roztokách je významně spojen s osobností loutkářky, herečky a režisérky Jitky Tiché, která byla hlavní iniciátorkou jeho vzniku a zároveň zakladatelkou sdružení Roztoč, které Masopust pořádá (ArtCafé, 2018). Smutná zpráva o jejím náhlém a nečekaném úmrtí 17. února 2023, tedy přesně týden po letošním ročníku Masopustu, zasáhla jistě nejen rodinu a přátele, ale i všechny, kdo Masopust a sdružení Roztoč znali (Roztoč, 2023). Jitka Tichá byla skutečně jeho srdcem a duší. Jak sama uvedla v několika rozhovorech (ArtCafé, 2018; srov. ArtCafé, 2020; Folklorika, 2020) prvotním impulsem pro vznik Masopustu bylo spojit se s místní komunitou a seznámit se se sousedy v době, kdy se do Roztok s rodinou čerstvě přestěhovala. Původní forma Masopustu v Roztokách byla tedy v podstatě tradiční občůzka od domu k domu v maskách za doprovodu muzikantů (viz kapitola 2.6), které se aktivně účastnilo pár desítek místních. Poměrně rychle však v průběhu let rostl počet lidí, kteří přijeli na Masopust odjinud a v podstatě byli na občůzce jako pozorovatelé (Roztoč, 2023). Masopust tak začal ztrácet původní sousedský a komunitní ráz, navíc, málokterá domácnost si může dovolit pohostit stovky návštěvníků. Postupem času se tak občůzka a masopustní průvod oddělily a v této podobě existují i dnes. Občůzka se obvykle koná týden až dva před samotným velkým masopustním průvodem a je určena výhradně pro místní. Rodiny, které si přejí, aby je maskary navštívily, se předem přihlásí. Ze strany organizátorů je zde také snaha propojit se tímto způsobem s novými přistěhovalci a symbolicky je přivítat do místní komunity. Pokud mohu soudit na základě vlastního terénního výzkumu, jehož výsledky budou podrobněji představeny v dalších kapitolách, považuje většina organizátorů občůzku za velmi důležitý bod Masopustu, který k němu neodmyslitelně patří. Občůzka se tak v omezené formě Roztokách konala i v roce 2021, v době nejprísnejších protiepidemických opatření, protože bez ní by to zkrátka nešlo.

Občůzka je záležitostí spíše soukromou, naproti tomu Masopust je otevřen široké veřejnosti. Typický program (viz Příloha 6.2: Obrázek 15 a Obrázek 16) samotného dne Masopustu vypadá takto: mezi polednem a druhou hodinou se všichni účastníci postupně scházejí a sjíždějí na předem určené místo shromáždění (Roztoč, 2023). Tím býval dříve areál Středočeského muzea, zvaný „zámeček“, v letošním roce (2023) bylo však shromaždiště přesunuto na louku u Vltavy, kde bylo zároveň i postaveno cirkusové šapitó připravené na večerní program. Na tomto místě si mohou také návštěvníci zapůjčit masky z rozsáhlého fondu Roztoče, koupit škrabošky nebo

občerstvení: masopustní koláče, zelňáky, bramboráky a především únětické pivo. Únětický pivovar je dlouhodobým spolupracovníkem Roztoče, každoročně také vaří masopustní pivní speciál a právě na shromaždišti probíhá jeho slavnostní narážení. Kromě toho se zde však odehrává jeden z nejdůležitějších obřadů Masopustu, kterým je korunovace *Královny*. Postava *Královny Masopustu* je jednou z originálních roztockých maškar, jejichž podoba bude podrobněji popsána v následující kapitole.

Po korunovaci *Královny* a předání masopustního práva vyrazí obvykle okolo druhé hodiny odpolední průvod vedený *Královnou* a její družinou do ulic (Roztoč, 2023). Průvodu hrají do kroku různé skupiny muzikantů, rytmus průvodu drží bubenická skupina *Blabuburo Corps* hrající na bubny (i jiné bicí nástroje), kteří svým repertoárem nejvíce asociují jihoamerické karnevaly. Během průvodu interagují „oficiální“ roztocké maškary (myšleno ty, které patří k ustálené skupině maškar sdružení Roztoč) s ostatními účastníky nebo rozehrávají malé improvizované divadelní scénky mezi sebou. Několik příkladů za všechny: *Opice* kradou návštěvníkům věci nebo jim zastupují cestu, *Bakchus* se hádá s *Půstem*⁸ (viz Příloha 6.2: Obrázek 8), přičemž *Bakchus*, ověšený špekáčky, propaguje oslavy, hojnost a bezstarostný život, zatímco *Půst* návštěvníky varuje před nestřídmostí a doporučuje život ve skromnosti. Postavy *Bakcha* a *Půsta* a jejich vzájemný souboj jsou pravděpodobně inspirovány tradiční karnevalovou alegorickou scénou *Spor Masopustu s Postem*, doloženou již ze 13. století (Heers, 2006). Roztočtí tedy mohou právem tvrdit, že v tomto ohledu navazují na prastaré tradice.

Vyvrcholením průvodu, symbolickým i reálným, neboť průvod stoupá celou dobu do kopce, je pak společný kruhový tanec všech maškar a poprava *Klibny* (Roztoč, 2023). Tento tanec se dříve odehrával na Holém vrchu za Roztokami, kde se zároveň průvod z Roztok setkal i s průvody z Únětic a Suchdola. Trasa průvodu se však po dvou „covidových“ ročnících změnila, průvod nekončí až na Holém vrchu, ale na náměstí, kde maškary zpívají a tančí následné propojení všech (nebo aspoň většiny) účastníků v kruhovém tanci (viz Příloha 6.2. Obrázek 14) však na nepřehledném náměstí dle mého názoru nedaří tak dobře jako na Holém vrchu. Následně se průvod vydává zpět na louku u Vltavy k šapitó, kde začal. Což je také změna oproti dřívějším ročníkům, kdy bylo šapitó postaveno na louce za Roztokami. Průvod tak nezačínal a nekončil na stejném místě. Maškara *Klibny* se dříve popravovala, nebo jak uvádějí webové stránky byla

⁸ Záměrně používám tento způsob skloňování, neboť jej používají i samotní organizátoři na oficiálních webových stránkách Masopustu (viz Roztoč, 2023).

„humánně utracena” (Roztoč, 2023) na Holém vrchu, o letošním ročníku se tak však stalo až po návratu zpátky k šapitó. Po vzoru tradičních masopustních obchůzek (viz kapitola 2.6) je *Klibna* humorným způsobem obviněna ze všeho zlého, co se ve světě děje a utracena, aby mohla následně znovu ožít. Popravou *Klibny* (viz Příloha 6.2: Obrázek 13) končí průvod a následuje již večerní zábava v šapitó, kam jsou všichni návštěvníci srdečně zváni. Velká většina z nich, zejména rodiny s malými dětmi, však v tuto chvíli vyráží domů, nebo za jinou zábavou. Večerní program v šapitó se pak obvykle skládá z vystoupení různých kapel, které hrají k tanci a pomyslným zatým hřebem večera je tanečně-divadelně-hudební vystoupení *Královn*y a její družiny. Toto vystoupení je obvykle nějakým způsobem spojeno s osobností *Královn*y a tématem, které si přinesla (jak bude podrobněji vysvětleno v kapitole 2.7.3). Na posledním ročníku (rok 2023), tak například vystupovala *Královna* zvaná *Mazaná*, v kostýmu stylizovaném do podoby myslivce, její družina pak byli muži i ženy v maskách lesní zvěře. V rámci večerního vystoupení za doprovodu živé kapely předvedli předem secvičenou taneční choreografii, včetně tří akrobatek na šálách. Na konci výstupu akrobatky vyzvedly *Královnu* na šále do vzduchu, čímž si pochopitelně získaly velký obdiv a potlesk publika. Sama *Královna* pak celý výstup ukončila výstřelem ze špuntové pušky.⁹

2.6.1 Přípravy a dobrovolníci

Programově nabitému dni Masopustu předcházejí týdny až měsíce přípravy (Roztoč, 2023). Hlavní jádro organizátorů se schází již od podzimu, intenzivnější přípravy pak probíhají několik týdnů před průvodem. Práce je opravdu mnoho, ať už jde o přípravu a výrobu masek, shánění dobrovolníků, pronájem šapitó, domlouvání kapel v rámci večerního programu a mnoho dalšího. Většina práce se stále dělá dobrovolnický. Na základě rozhovorů s respondenty vyvozují, že je to dáno několika faktory. Za první: Roztočtí stále Masopust dělají primárně pro sebe, protože v tom vidí smysl a baví je to, za druhé: nechtějí Masopust dělat komerčně, ačkoliv by to bylo snazší, za třetí: peníze z grantů a od sponzorů by nikdy nemohly stačit na zaplacení práce všech, kdo se na Masopustu podílejí. Jediným finančním benefitem dobrovolníků je vstup zdarma na večerní program do šapitó. Pochopitelně daleko větším benefitem je však zřejmě zábava a pocit, že jedinec dává svou energii do něčeho smysluplného. Respondent O to komentuje následovně: „*Když člověk lidem nabídne možnost udělat něco pro ostatní, co*

⁹ Popis uvádím na základě vlastního terénního pozorování na Masopustu v Roztokách roku 2023.

je navíc ještě zábavný, tak to lidi dělají rádi a podporují to i finančně.”¹⁰ Sám říká, že dobrovolnické práce si velmi váží, neboť bez nich by uskutečnění Masopustu opravdu nebylo možné. Dobrovolnická pomoc se také do jisté míry řídí heslem: každý dělá, co umí a může. Respondent O zmiňuje, že mnoho pracujících si před Masopustem dobrovolně vezme v práci dovolenou, aby se mohli podílet na přípravách, například fyzicky náročné stavbě velkého cirkusového šapitó, se kterou pomáhají zejména muži, nebo dokonce náctiletí chlapci z turistického oddílu, pro něž je to zároveň možnost být uvolněn ze školy. Ženy zase naopak pečou koblížky a koláčky. *„Každý rok říkají, že už je to naposled, že už toho tolik nebudou péct a stejně se potkají další rok znova.”*¹¹ Vzhledem k tomu, jak moc dovolují dobrovolníci Masopustu zasahovat do svého života (uvolnění z práce, školy, málo spánku, fyzická náročnost), dá se předpokládat, že jim na této akci opravdu záleží a spatřují v ní nějaký vyšší smysl.

V současné době se jich na přípravách podílejí stovky. *„Dobrovolník je ten, kdo stojí dvě hodiny u šapitó, stejně jako ten, kdo dva měsíce furt něco vyřizuje a pak tam ve výsledku tejdén nedělá nic jinýho než Masopust, čili to je takováhle škála. Čili jo, jsou jich stovky, když se jako dobrovolník započítá každej, kdo upekl jeden koblížek a dvě hodiny stál u stánku, tak je to skoro pět set lidí. Čili, když jich tam pak ve výsledku přijde tři tisíce (myšleno: počet návštěvníků, pozn. autorky), tak je to ten poměr. No děláme to opravdu hodně pro sebe.”*¹² Motto „děláme to hlavně pro sebe” by se dalo považovat za leitmotiv celého Masopustu a dle mého názoru lze nadšení organizátorů cítit po celou dobu konání akce, což jistě také přispívá k pozitivní atmosféře, která obvykle na Masopustu panuje.

2.6.2 Počet návštěvníků

Na oficiálních webových stránkách sdružení Roztoč se dočteme, že Masopust v Roztokách je „zvláštní fenomén” (Roztoč, 2023). Z původně malé sousedské masopustní obchůzky určené ke sblížení a seznámení pro místní, přerostl do několika tisícového maškarního průvodu městem, zakončeného večerním hudebně-tanečním programem v cirkusovém šapitó. Ačkoliv samotní organizátoři nedisponují žádnými statistikami, je více než pravděpodobné, že v současné době převažuje počet ne-roztockých návštěvníků nad místními. Jednoho z největších ročníků se zúčastnilo až

¹⁰ Z rozhovoru s respondentem O (20. 5. 2023, Roztoky).

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

osm tisíc lidí (ArtCafé, 2018), což se rovná současnému počtu obyvatel Roztok (Roztoky, 2023). Určit celkový přesný počet návštěvníků v podstatě není možné, neboť se zde neplatí žádné vstupné a akce se koná venku. Zpoplatněn je pouze vstup na večerní program do šapitó, kterého se však účastní jen menšina z celkového počtu návštěvníků, řádově stovky z několika tisíců. Z tohoto počtu navíc většinu, jak mi sdělil respondent O,¹³ tvoří organizátoři a dobrovolníci, pro něž je to i forma odměny a zábavy po náročném dni. Navíc, jak jsem vyvodila i z rozhovorů s respondenty v rámci vlastního terénního výzkumu, to ani samotní organizátoři nepovažují za příliš podstatnou informaci, neboť jejich výpovědi o tom, kolik lidí Masopust navštěvuje, se poměrně lišily.¹⁴ Zároveň mi však potvrdili, že s přibližným odhadem o počtu návštěvníků je potřeba dopředu pracovat z organizačních důvodů, jako jsou například zábory silnice a ulic v Roztokách nebo stánky s občerstvením. Což je poměrně složité, neboť počet návštěvníků může záviset i na neovlivnitelných externích faktorech jako je například počasí, jarní prázdniny nebo konkurenční kulturní událost v okolí.

Diskusí nad počtem návštěvníků se také dostávám k jednomu pro mne významnému tématu. Z mých rozhovorů s respondenty z řad organizátorů i návštěvníků vyplývá, že většina účastníků vyjadřuje spíše negativní postoj k současné velikosti této akce. V podstatě se shodují na tom, že návštěvníků už je příliš mnoho, současně však není možné jejich počet nějak výrazně omezovat, což je dáno právě tím, že na akci je volný vstup. Organizátoři mi sdělili, že po dvou ročnících (2021 a 2022) v průběhu pandemie Covid-19, kdy se Masopust konal pouze v omezených podmínkách, počet návštěvníků o něco klesl, což hodnotí vesměs pozitivně. O snížení počtu návštěvníků se podle organizátorů již v rámci sdružení Roztoč diskutuje delší dobu. V důsledku toho došlo k částečnému omezení propagace Masopustu na sociálních sítích a organizátoři také požádali o stažení propagačních článků z některých webových stránek, kde se Masopust v Roztokách objevil jako doporučený tip na výlet, ovšem bez svolení a vědomí sdružení Roztoč.¹⁵ Přesto si však organizátoři uvědomují, že povědomí a pozvání na Masopust se šíří primárně ústně, na základě doporučení přátel a rodiny, což potvrzují i výsledky mého terénního výzkumu. Zároveň však není možné akci nějak výrazně početně omezit i vzhledem k doprovodnému programu šapitó, neboť prodej vstupenek a výtěžky z prodeje na stáncích také přispívají k financování akce. Přestože

¹³ Z rozhovoru s respondentem O (20. 5. 2023, Roztoky).

¹⁴ Z rozhovorů s respondenty: D (2. 4. 2023, Praha), R (5. 5. 2023, Praha) a O (20. 5. 2023, Roztoky).

¹⁵ Z rozhovorů s respondenty R (5. 5. 2023, Praha) a O (20. 5. 2023, Roztoky).

je naprostá většina organizace založena na dobrovolnické bázi, jsou zde položky, které nelze nezaplatit, jako je například již zmiňovaný pronájem cirkusového stanu. Otázku počtu návštěvníků výstižně shrnuje respondent O slovy: „*Vlastně jsme rádi, že je těch lidí teď trochu méně. Ale je to alchymie, aby těch lidí nebylo ani moc, ani málo.*”¹⁶ Je tedy otázkou, jak se v dalších ročnících promění počet návštěvníků a zda se organizátorům podaří najít kompromis, který by vyhovoval většině zúčastněných.

2.6.3 Roztocké maškary aneb vynalézání tradic

*„Po celou historii Masopustu vyrábíme, upravujeme a ctíme naše vlastní maškary a masky, které Masopustu tvoří tvář. Podílí se na nich děti i dospělí, často pod vedením profesionálních zkušených umělců. Vycházíme z folklórních tradic a zvyků a se vši úctou k nim si s nimi hrajeme a přetváříme je podle sebe.”*¹⁷

Jak můžeme vidět z úryvku citovaného výše, organizátoři Masopustu sami reflektují návaznost na tradice minulosti, ty však přetvářejí svým vlastním způsobem tak, aby byly v souladu s jejich vlastním výtvarným i ideovým vyjádřením. Tento způsob nakládání s tradicemi komentují i Daniela Stavělová a Matěj Kratochvíl, kteří se již mnoho let zabývají výzkumem novodobých městských masopustů, mezi nimi i toho v Roztokách. V obnovených oslavách masopustu vidí hledání takové formy společného setkání, která sice vychází z tradičních slavností, avšak jsou naplněny moderními obsahy: „*Dochází přitom k využívání prvků rurálních forem masopustu předmoderní doby ke konstruování kulturní šablony dnešních slavností. Vybírají se však pouze takové prvky, které rezonují s představami o hodnotách, idejích, kreativitě, fantazii či o politických a občanských postojích, které mohou být kolektivně sdíleny.*” (Stavělová a Kratochvíl, 2016).

Jak se tedy tento přístup projevuje u roztockých¹⁸ maškar? Lze to ilustrovat i na způsobu výběru reprezentovaných maškar. Respondent O mi na otázku, kde hledali inspiraci při vytváření vlastních maškar, odpověděl, že si maškary „*postahovali po celý republice, co se nám kde líbilo.*”¹⁹ Roztocké maškary disponují navíc originálním výtvarným jazykem, jež se v průběhu let postupně vyvíjel do současné ustálené podoby. Právě estetické kvality těchto maškar na první pohled zaujmou, což zmiňovali často i

¹⁶ Z rozhovoru s respondentem O (20. 5. 2023, Roztoky).

¹⁷ Z oficiálních webových stránek hnutí Masopustu (Roztoč, 2023).

¹⁸ Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, jako „roztocké maškary” označují ty, které patří k ustálené skupině maškar sdružení Roztoč.

¹⁹ Z rozhovoru s respondentem O (20. 5. 2023, Roztoky).

mí respondenti jako prvotní impuls, který vyvolal jejich zájem o Masopust v Roztokách. Na výrobě maškar a masek spolupracovalo mnoho výtvarníků spojených s hnutím Roztoč (namátkou například Adam a Dorota Krátcí, Jaromír a Zuzana Sléhovi nebo Marianna Stránská) spolu s dalšími roztockými dětmi i dospělými. Opět se zde setkáváme s důležitým prvkem sdílení, výtvarníci by jistě mohli maškary vyrobit sami v ateliéru, avšak zapojení dalších nadšených pomocníků opět přispívá k pocitu sounáležitosti a vytváření něčeho smysluplného pro druhé, pro svou vlastní komunitu, což jsou zřejmě pilíře na kterých Masopust v Roztokách pevně stojí.

Roztoč také navázal spolupráci s mnoha zahraničními umělci (Roztoč, 2023). Za zmínku stojí například loutkář Andrew Kim z Velké Británie, který se specializuje na výrobu velkých loutek, nošených loutkářem přímo na těle. Kim sám oslovil Roztoč s nabídkou workshopu výroby těchto masek pro Masopust. Na workshopu následně vznikly velké maškary, které se posléze zařadily do stálého repertoáru roztockých maškar. Patří k nim svítící *Lední medvědice*, *Husaři* a *Kohout* (viz Příloha 6.2: Obrázek 6). Kromě *Kohouta*, jenž má za úkol probudit *Klibnu* po jejím usmrcení, však tyto maškary kromě své estetické hodnoty neplní jinou funkci. Přesuňme se proto nyní k těm, které v rámci průvodu nějakou funkci mají.

K maškarám prokazatelně přejatým z tradičních občůzek (viz kapitola 2.5) patří nepochybně *Medvěd* (viz Příloha 6.2: Obrázek 3) a *Klibna* (tedy kobyly). I jejich funkce se shoduje s tradičním pojetím, jak již bylo zmíněno, *Klibna* se na konci průvodu usmrcuje, aby tak byla zajištěna prosperita na další rok. S *Medvědem* mají ženy tančit, aby si zajistily plodnost, jak však humorně glosují webové stránky Masopustu (Roztoč, 2023): „*Statisticky to nicméně podložené nemáme.*” Inspiraci pro maškary nazvané *Půst*, *Bakchus* a *Smrtka* bychom zase mohli dohledat v karnevalových městských průvodech (Heers, 2006). Kromě *Smrtky* se však smrt v průvodu objevuje ještě jednou, lépe řečeno sedmkrát. Průvodem kráčí skupina *Sedmi smrtí* (viz Příloha 6.2: Obrázek 5) na chůdách, jejichž vizuální podoba (zdobení růžemi, dlouhé sukně, rukavičky a krajky, připomínající oblečení z konce 19. století) lehce evokuje mexický svátek *Día de los muertos* (Den mrtvých). *Smrti* působí impozantně už tím, že se tyčí několik metrů nad hlavami ostatních účastníků, kromě toho ještě za chůze na chůdách neustále vydávají zvuky, nejlépe asi popsatelné jako výskání a halekání. Nelze se proto divit, že někteří respondenti zmiňovali, že se maškar malé děti bojí. Jejich strach však mohou rozptýlit rozverně *Opice* (viz Příloha 6.2: Obrázek 7), jejichž úkolem (viz kapitola 2.6) je překračovat hranice toho, co je běžně považováno a slušnost, ať už je to

krádež majetku, nebo dokonce potomků návštěvníků. Organizátoři návštěvníky předem varují: „Rozdováděné a podvratné opice si troufnou ledacos. Nikdo si před nimi není ničím jistý. Jak se někde objeví, je dobré se mít na pozoru (Roztoč, 2023).” Opice sice také nepatří k tradičnímu kánonu vesnických maškar, ovšem svou podvratnou funkci narušitelů pořádku z nich jistě čerpají (viz kapitola 2.5).

Celému průvodu umetají cestu *Vometačky* (viz Příloha 6.2: Obrázek 1), což je skupina mladých dívek s rolničkovými pásy a červeně namalovanými rty a tvářemi, tančící s košťaty v čele průvodu (Roztoč, 2023). *Vometačky* lze považovat za originální kreaci Masopustu v Roztokách. Čeněk Zíbrt (2006) sice píše o lidové tradici *ometaček*, které obcházely domy a ometaly sednici, aby tak příbytek očistily a přinesly prosperitu. Tato tradice však byla spíše spojena s novým rokem a ometačky chodily oblečené v černé s bílou plachetkou zakrývající obličej. Rozhodně se zde nemluví o veselém tanci s košťaty a rolničkami. Roztocké *Vometačky* tak mohou být jedním z příkladů vynalezené tradice, která odkazuje na minulost, avšak z původní tradice přejímá v podstatě pouze název, ale dává mu jiný význam a funkci.

Pomyslné žezlo nejoriginálnější z roztockých maškar však nepochybně drží *Královna Masopustu* (viz Příloha 6.2: Obrázek 2). *Královna* jede na *Klibně* v čele průvodu a symbolicky v den Masopustu přejímá vládu nad městem (Roztoč, 2023). *Královna* je každý rok zvolena z řad Roztoče a každá dívka se jí může stát pouze jednou za život. V ideálním případě by také *královna* měla být mladá a svobodná. Jak mi sdělil respondent O, je to z toho důvodu, že „*má bejt tak trošku pro všechny.*”²⁰ Každou *Královnu* korunuje její předchůdkyně z minulého roku. Můžeme si zde povšimnout podobnosti s prvky některých slavností tradiční lidové kultury. Například *Králem moravské Jízdy králů* se také může každý chlapec stát jen jednou za život, je zvolen místní komunitou a je mu prokazována po celou dobu konání slavnosti náležitá úcta (Langhammerová, 2017). Do jaké míry se však organizátoři Masopustu inspirovali tradičními lidovými slavnostmi a do jaké míry se tento postup volby a předávání vlády *Královen* vyvinul přirozeně, jsem v rámci svého terénního výzkumu nezjistila, považuji to však za nosné téma pro další bádání.

Každá *Královna* si také přináší své téma, do něhož se stylizuje i její doprovodná družina (skupina maškar). Jak již bylo zmíněno dříve, *Královna* ročníku 2023 s přízviskem *Mazaná*, tak byla stylizovaná do podoby myslivce s družinou lesní zvěře. V

²⁰ Z rozhovoru s respondentem O (20. 5. 2023, Roztoky).

předchozích ročnících se návštěvníci mohli setkat například s *Královnou Nevěstou*, *Královnou Lesních duchů* nebo *Královnou Zahradnicí*. U příležitosti jubilejního dvacátého ročníku byla tato koncepce záměrně převrácena a *Královnou Masopustu* se stal muž převlečený za ženu, což je opět jedním z oblíbených tradičních masopustních a karnevalových prvků (Blahůšek a Vojancová, 2011; srov. Langhammerová, 2017; Testa, 2021). Postava *Královnny* však původně vznikla z jiného důvodu, původní mnohaletou *Královnou Masopustu* byla jeho zakladatelka Jitka Tichá, které to komentuje následovně: „*Královna vznikla tak trochu omylem, to není tradiční postava. Většinou to byla spíš mužská záležitost, král masopustu, když už. Ale protože jsem původní hybatelkou a celé jsem to zajišťovala průvodním slovem a byla jsem takovej odpovědník toho celého. Tak kromě toho jsem ještě řídila dopravu, protože jsme chodili po silnicích a potřebovala jsem zastavovat ty automobily a potřebovala jsem, aby všichni věděli, že já jsem ta persona, že to udělat můžu.*” (Folklorika, 2020) Z Jitky Tiché se postupem času stala *Emeritní Královna* (viz Příloha 6.2: Obrázek 4) a své žezlo předala mladším. Přestože byl Masopust v Roztokách neodmyslitelně spjatý právě s její osobou a po jejím nečekaném odchodu z tohoto světa bude zřejmě pokračovat dál, nabízí se však otázka, jaké změny to pro další ročníky této akce přinese.

3. Empirická část

3.1 Metodologie

Pro terénní výzkum v rámci této bakalářské práce jsem zvolila primárně kvalitativní metody, tedy zúčastněné pozorování a polostrukturované rozhovory. K tomuto kroku jsem se rozhodla vzhledem k povaze výzkumu a vzhledem k tomu, jak jsem formulovala výzkumné otázky představené níže. Domnívám se, že použitím kvantitativních metod bych sice poměrně rychle dokázala získat například základní demografická data o desítkách návštěvníků Masopustu v Roztokách, mým cílem však bylo zaměřit se spíše na subjektivní prožívání jednotlivců, které se, dle mého názoru, nedá příliš dobře kvantifikovat a zjistit dotazníkovým šetřením na místě konání akce, či později pomocí internetu.

3.1.2 Výzkumné otázky a formulace hypotéz

Jak vyplývá z názvu této práce (a také z krátkého popisu v abstraktu), mým cílem bylo zaměřit se na *symbolický význam Masopustu v Roztokách v životech jeho*

účastníků, čímž mám na mysli nejen takzvaně „běžné“ návštěvníky²¹, ale také organizátory této akce a další participanty (např. muzikanty²² a další účinkující). Slovní spojení *symbolický význam* jsem použila, neboť jsem hledala pokud možno co nejkratší označení množiny všech témat, která mě v mém výzkumu zajímala.

Symbolickým významem jsem tedy nazvala souhrn výzkumných otázek:

1. *Co motivuje účastníky participovat na této kulturní akci? Zapojují se i aktivně, či jsou spíše pasivní pozorovatelé?*
2. *Vidí v tom něco více než pouhý vizuálně zajímavý průvod s maskami a zábavný program?*
3. *Chodí oni sami v masce a proč ano/ne?*
4. *Vnímají například význam roční doby, kdy se masopust koná?*
5. *Měli by pocit, že jim masopust chybí, kdyby se nějaký ročník nekonal, nebo se nemohli účastnit?*

Tyto otázky vycházejí z mé pracovní hypotézy, že vzrůstající popularita kulturních akcí tohoto typu souvisí s trendem návratu k lidovým tradicím, který ve svém okolí pozoruji v posledních letech. Jak jsem se již snažila představit v kapitole 2.3.1 *Tradice jako prostředek k sebeutvrzování* domnívám se, že tento trend souvisí s potřebou ukotvení a hledání struktury v současné postmoderní společnosti, ze které se již tyto tradiční slavnosti a rituály vytratily nebo existují v takové formě, která není pro jejich aktéry příliš uspokojivá. To vše zároveň pravděpodobně souvisí s potřebou ukotvení, prostřednictvím každoročního opakování těchto oslav a zároveň tím vznikající kontinuita, která může pro aktéry zprostředkovat kontakt s transcendentálním principem. Má hlavní hypotéza tedy zněla takto: *Důvodem k návštěvě Masopustu v Roztokách může být naplnění potřeby návratu k tradicím, které participanti vnímají jako něco, co jim v dnešním každodenním životě chybí.*

Má druhá hypotéza pak s první úzce souvisí. Masopusty jsou pochopitelně spjaty s průvody masek, což může být pro mnoho účastníků jednak vizuálním lákadlem, jednak příležitostí k vlastnímu kreativnímu vyjádření. Kromě toho se mohou aktéři prostřednictvím masek symbolicky po dobu konání masopustního veselí stát někým (nebo něčím) jiným (Langhammerová, 2017; srov. Turner, 2004; Vojancová, 2014). To

²¹ Jako „běžné“ návštěvníky označuji ty, kteří na Masopust v Roztokách přijedou pouze v den konání průvodu a nijak neparticipují na organizaci akce, ani nejsou mezi vystupujícími hudebníky, tanečníky apod.

²² Jako *muzikanti* se označují sami účinkující z řad hudebníků, proto bude toto označení nadále používání v rámci této práce.

jim tedy umožňuje aspoň na krátký čas vystoupit ze všední reality života do jiného světa, kde platí jiná pravidla, kde je jim zároveň jako maškaram dovoleno více než běžným lidem (podrobněji již rozebráno v kapitole 2.2 *Liminalita a význam masek*). Zároveň však v případě Masopustu v Roztokách není maska podmínkou, každý účastník si může zvolit sám, zda vůbec a v jaké masce přijde. Sdružení Roztoč, které akci pořádá, také nabízí zapůjčení masek přímo na místě za symbolický poplatek (Roztoč, z.s., 2023). Vycházela jsem tedy z předpokladu, že právě tato možnost vlastní volby a kreativního vyjádření, kdy se zároveň návštěvníci necítí být do ničeho nuceni, může přispívat k oblibě této kulturní akce. Druhou hypotézu jsem tedy formulovala následovně: *Účastníci, kteří přijdou bez masky, se necítí být vyčleněni, ani tak nejsou ostatními účastníky vnímáni. Naopak, účastníci v maskách mezi sebou cítí větší sounáležitost, aniž by se navzájem všichni znali.*

3.1.3 Výzkumná pozice a volba tématu

Masopust v Roztokách jsem znala ještě dříve, než jsem si tuto akci zvolila jako téma bakalářské práce. Masopustu jsem se poprvé zúčastnila v únoru roku 2020, avšak v povědomí jsem měla tuto akci již více než rok před tím, neboť jsem od ní slyšela od svých přátel, kteří ji navštívili již dříve. Paradoxně však přátelé nebyli prvotním impulsem, který vyvolal můj zájem. Pokud si správně vzpomínám, byly to právě fotografie roztockých masopustních maškar, které se ke mne dostaly skrze algoritmy na Facebooku. Kromě zajímavého výtvarného zpracování mě také jako milovníci krojů (a tradiční lidové kultury vůbec), na první pohled zaujala zjevná „folklorní“ inspirace. Ještě více mě zaujalo, když jsem si přečetla popisky k jednotlivým maškaram, neboť to na mne dělalo dojem, že organizátoři koncepci promysleli do hloubky, že se tedy nejedná jen o pouhý průvod s maskami, ale o něco, co má opravdovou hloubku a smysl. Proto jsem neváhala a na další ročník jsem se již vypravila se skupinou přátel i částí rodiny, tehdy ještě jako „pouhý návštěvník“.

Později jsem pak v průběhu svého výzkumu zjistila, že podobnou cestou došla k Masopustu i většina dotazovaných z řad návštěvníků. Slyšeli o něm od rodiny nebo od přátel, později viděli fotografie a zaujalo je především vizuální zpracování této akce. Podruhé jsem Masopust navštívila v roce 2023 už v pozici výzkumníka v terénu. Důvodem, proč jsem vynechala ročníky 2021 a 2022 byla pandemie Covid 19, která konání této akce značně omezila.

Několikrát jsem se během svého výzkumu setkala s otázkami asi v tomto duchu: „Proč zrovna Masopust v Roztokách, proč raději nejdu zkoumat něco více tradičního jako například masopust na Hlinecku nebo fašank na Hornácku?“ Vedlo mě k tomu několik důvodů. Prvním z nich je, že pocházím z Horoměřic, vesnice vzdálené asi 10 kilometrů od Roztok, považuji tedy tuto oblast za svůj rodný kraj a do jisté míry se považuji i za lokálního patriota. Přesto jsem se však o existenci Masopustu dozvěděla až v roce 2019, kdy už jsem v Horoměřicích několik let nežila. Byl to tedy pro mne způsob, jak se vrátit takzvaně ke svým kořenům a prozkoumat lokální kulturu ve Středočeském kraji.

Druhým důvodem, nebo spíše impulsem, bylo to, že jsem se na této akci setkala s poměrně širokou škálou lidí z okruhu svých známých, přátel, bývalých kolegů, spolužáků apod. napříč různými věkovými i zájmovými skupinami, včetně těch, které bych na podobné kulturní akci vůbec neočekávala. Zaujalo mne tedy, jak široký potenciál oslovovat návštěvníky z různých skupin tato akce má a rozhodla jsem se tento potenciál hlouběji prozkoumat, abych tak tento předpoklad potvrdila nebo vyvrátila, nejen na základě své subjektivní zkušenosti, ale právě terénního výzkumu.

Z pozice výzkumníka jsem se pochopitelně snažila vystupovat co nejvíce neutrálně a neovlivňovat participanty svými subjektivními názory a vhledy, ačkoliv jsem si vědoma toho, že to v praxi není stoprocentně možné. Zároveň jsem si neutrální postoj snažila zachovat i tím, že jsem se nestala úplným *insiderem* tím, že bych se například účastnila jako dobrovolník při přípravách Masopustu. Chtěla jsem i nadále během výzkumu zůstat takzvaně „běžným návštěvníkem“, ačkoliv jsem již díky rešerši a několika rozhovorům disponovala širšími znalostmi o této akci než při své první návštěvě.

3.1.4 Metoda sběru dat

Jak jsem již zmínila, ke sběru dat jsem zvolila dvě kvalitativní metody, a to sice zúčastněné pozorování a polostrukturovaný rozhovor. Rozhovory probíhaly od září roku 2022 do května 2023. Všechny rozhovory jsem nahrávala na diktafon nebo mobilní telefon, v souladu s etickými zásadami terénního výzkumu (Janeček, 2014) jsem nejprve všechny participanty požádala o informovaný souhlas s nahráváním a použitím informací získaných z nahrávky pro účely této bakalářské práce. Všichni participanti byli také v souladu s etikou výzkumu anonymizováni a v textu této práce jsou uváděni

pouze pod zkratkami, které jsem pro tento účel vytvořila. Seznam všech participantů je uveden v příloze 6.1.

Zúčastněné pozorování jsem prováděla především v průběhu letošního masopustního průvodu a následujícího večerního programu, tedy 11.února 2023. Nedocentelným zdrojem informací se mi však také staly různé televizní a rozhlasové pořady, které k tématu Masopustu v Roztokách vznikly, například pořad České televize *Folklorika* nebo *ArtCafé* Českého rozhlasu Vltava, kam byli pozváni někteří členové organizačního jádra sdružení Roztoč. Informace získané z těchto zdrojů jsou v této práci vždy řádně citovány, aby tak byly odděleny od mých vlastních poznatků z rozhovorů.

3.1.5 Respondenti

Vzhledem k velkému počtu návštěvníků jsem se rozhodla své výzkumné pole omezit pouze na určitou skupinu. Zároveň jsem se snažila, aby mnou oslovení respondenti²³ dohromady tvořili reprezentativní vzorek. Skloubit tyto dva požadavky nebylo vždy úplně jednoduché. Ve výsledku mi však nakonec poměrně organicky vyplynula skupina, která dle mého názoru do jisté míry může reprezentovat typické účastníky Masopustu v Roztokách.

Celkem jsem uskutečnila dvanáct polostrukturovaných rozhovorů, z toho osm s běžnými návštěvníky a čtyři s organizátory. Tento poměr v podstatě odráží zastoupení těchto dvou skupin i na samotném Masopustu. Neexistují sice žádná oficiální data, vzhledem k tomu, že akce se koná venku, vstup je zdarma a organizátoři účastníky nepočítají (viz kapitola 2.6.2). Jak mi však sdělili respondenti, kteří patří k organizačnímu týmu, odhadem tvoří organizátoři (včetně všech dobrovolníků, kteří na akci pomáhají a účinkujících muzikantů) přibližně čtvrtinu až pětinu všech účastníků.²⁴

Co se týče věku, nejmladšímu respondentovi bylo 24 let a nejstaršímu 47 let. Průměrný věk respondentů se pohyboval okolo třiceti let. Tuto věkovou skupinu jsem vybrala záměrně z toho důvodu, že je na základě mého terénního pozorování na Masopustu nejhojněji zastoupena. Byla zde tedy snaha vytvořit reprezentativní vzorek. Mezi respondenty bylo pět žen a sedm mužů, tento genderový poměr však vznikl, narozdíl od věkového rozpětí, v podstatě náhodou a ve výběru žádnou roli nehrál. Snažila jsem se však o zastoupení respondentů obou pohlaví ve víceméně vyrovnaném počtu.

²³ V původní anotaci této práce bylo použito označení *informátoři*, později jsem se však na základě prostudování odborné literatury a vlastní preference rozhodla používat označení *respondent/ka*.

²⁴ Z rozhovorů s respondentem O, 20.5.2023, Roztoky a respondentem R, 11.5.2023, Praha.

Rozhovory jsem vedla v češtině, s jedinou výjimkou, kterou je respondentka J, která také jako jediná nepochází z České republiky, ale z Německa, konkrétně z jižního Bavorska. Respondentka nehovoří česky téměř vůbec, rozhovor jsme proto vedly v angličtině. Považovala jsem však za důležité ji do svého výzkumného vzorku zahrnout, neboť jsem si i v rámci vlastního terénního pozorování všimla, že Masopust v Roztokách se těší velké oblibě také mezi cizinci žijícími v České republice.

3.1.6 Vstup do terénu a s tím spojená úskalí

Kontakty a doporučení na možné respondenty jsem získala postupně, s využitím *referenčního výběru*²⁵ (Janeček, In Doušek, 2014). Jak jsem již zmínila, měla jsem povědomí o mnoha známých, kteří se Masopustu v Roztokách účastní. Oslovila jsem je proto jako první. Na základě jejich doporučení jsem pak kontaktovala další respondenty, což se, až na výjimky, vždy setkalo s úspěchem. U neuskutečněných rozhovorů se však domnívám, že zde nehrála roli neochota participantů, ale spíše omezené časové možnosti a pracovní vytížení. Nutno přiznat, že jsem byla naopak příjemně překvapena ochotou většiny respondentů mi rozhovor poskytnout. Kontakt na jednoho z klíčových respondentů mi zprostředkovala vedoucí této práce, za což jsem byla velmi vděčná, neboť díky němu jsem se snadněji dostala přímo do organizátorského jádra sdružení Roztoč, jejichž vhledy do problematiky byly pro mne pochopitelně velmi cenné.

Jedním z důvodů, proč jsem volila referenční výběr respondentů, bylo také to, že se mi tato metoda nejvíce osvědčila již dříve (např. u terénního výzkumu u českých krajanů v Srbsku). I u Masopustu v Roztokách se opět ukázalo, že domluvit se na rozhovoru bylo nejsnazší, když o mně respondentovi předem řekl někdo z jeho známých. Zřejmě jsem pak působila důvěryhodněji, než kdybych je poprvé oslovila pouze „sama za sebe“, což mi vstup do terénu velmi usnadnilo.

Domnívám se také, že mi vstup do terénu usnadnil fakt, že jsem studentkou etnologie, neboť v představě většiny respondentů se tento obor zabývá především lidovou kulturou a s ní spojenými slavnostmi, nepřišlo jim tedy nijak zvláštní, že se o Masopust v Roztokách zajímám. Na druhou stranu to však vedlo ke zkreslení, které mi vytvořilo jakousi pomyslnou „vědeckou auru“, kvůli které se někteří respondenti zprvu ostýchali mi poskytnout rozhovor z toho důvodu, že se necítili dostatečně vzdělaní v

²⁵ Též známý jako *metoda sněhové koule* (Janeček, In Doušek, 2014).

oblasti masopustu. Pokaždé jsem se tedy snažila na začátku vysvětlit, že se ptám čistě na jejich subjektivní pocity a že žádná odpověď není dobrá nebo špatná.

3.1.7 Rozhovory

Na rozhovoru jsem se vždy s každým respondentem domluvila předem, přičemž výběr místa a času jsem nechávala na nich, aby se tak mohli cítit co nejvíce uvolněně a přirozeně. Většina rozhovorů tedy probíhala buď v kavárně, nebo u dotyčného doma, případně v kanceláři. Průměrná délka rozhovoru byla 30-60 minut, což se ukázalo jako adekvátní doba, kdy je možné se dostat v tématu do hloubky, ale zároveň tak respondenty příliš neunavit.

Polostrukturované rozhovory jsem vystavěla na následujících otázkách, respektive tematických celcích:

- 1) Odkud zná Masopust v Roztokách? Jak nebo od koho se o něm dozvěděl a co vzbudilo jeho/její zájem tuto akci navštívit?
- 2) Kolikrát již Masopust navštívil a v případě, že to bylo poprvé, navštívil/a by akci znovu a proč?
- 3) Považuje za důležitý i program akce? (Tím je míněno kromě průvodu také např. korunovace *Královny Masopustu*, stínání *klibny*, večerní program v šapitó apod.)
- 4) Chodí v masce a jak vypadá? Proč ano, proč ne? Jak si masku připravuje, tj. vyrábí si ji sám/sama, půjčí si ji...proč? Jak dlouho mu/jí příprava zabere?
- 5) Co pro něj/ni maska znamená? Je to pro něj důležité? Myslí si, že by lidé na takovéto akci měli mít masku, proč ano, proč ne?
- 6) Pokud má na sobě on sám/sama masku, změní to nějak jeho/její vnímání celé akce? Když někdo masku nemá, vadí to?
- 7) Proč on/a si sám/sama za sebe myslí, že masopust přitahuje stále více návštěvníků? Co v tom mohou hledat? A co to znamená pro něj/ni?

3.1.8 Metoda analýzy

Na základě zhuštěných prepisů nahrávek rozhovorů a vlastního terénního pozorování jsem následně získaná data roztřídila podle tematických celků vyplývajících z hypotéz, které jsem představila v předchozích kapitolách. V podstatě se

tedy jednalo o tyto okruhy: *význam masek, motivace účastníků k návštěvě akce, vztah k tradicím.*

3.2 Výsledky výzkumu a jejich interpretace

V dalších kapitolách budu primárně prezentovat ty výsledky, u nichž panovala shoda u většiny dotázaných, zároveň však, pro dokreslení celkového obrazu, uvádím i výpovědi, které se výrazně lišily od většiny, ale přesto jsem je považovala za relevantní.

3.2.1 S maskou nebo bez masky?

Středobodem Masopustu v Roztokách je samotný masopustní průvod. Podstatou maškarního průvodu jsou samozřejmě lidé v maskách, přesto se každý rok na této akci objeví část návštěvníků, kteří masku (nebo jakoukoliv jinou malou úpravu zevnějšku, například pomalovaný obličej) nemají. Na základě mého odhadu z terénního pozorování může být takových návštěvníků okolo 15% až 20%, ale opět, stejně jako u celkového počtu návštěvníků, zde neexistuje žádná oficiální statistika. Jak mi sdělili organizátoři²⁶, jejich snahou je, aby se nemaskovaných objevovalo co nejméně, proto se snaží různými způsoby motivovat návštěvníky, aby si masku vzali. Respondent R to shrnul následovně: *„Že tam chodí lidi na čumendu, to je už starým problémem, proto se snažíme je přizvat mezi sebe.“*²⁷ Jak uvádí starší verze webových stránek Masopustu: *„Abyste se na Masopustu cítili jako mezi svými, bez masky se prostě neobejdete. Nemáte-li svoji, rádi vám ji půjčíme. Níže najdete termíny, kdy je možné přijít a něco si z našeho skladu vypůjčit.“*²⁸ Z výše uvedeného by se tedy dalo vyvozovat, že kdo přijde v masce, stává se automaticky více součástí Masopustu a není jen pouhým návštěvníkem, bude se „cítit jako mezi svými“, bude součástí komunity.

Kromě půjčení masky za symbolický poplatek je také možné zakoupit na místě před začátkem průvodu škrabošky. Jak mi sdělil respondent R, na letošním ročníku (2023) byly všechny masky z fundusu vypůjčeny a všechny škrabošky prodány, což zřejmě svědčí o zájmu návštěvníků o ně. Uznává však, že přestože je fundus masek Sdružení Roztoč opravdu rozsáhlý, zdaleka by nemohl stačit pro všechny návštěvníky, pokud by neměli vlastní masky. Další formou aspoň symbolického maskování pro ty, kteří přijeli v civilním oblečení, je pomalování obličeje červenou rtěnkou zajišťováno *Vometačkami* (viz kapitola 2.6.3) u vstupu na původní shromaždiště před začátkem

²⁶ Z rozhovoru s respondenty D (2. 4. 2023, Praha), R (11. 5. 2023, Praha) a O (20. 5. 2023, Roztoky).

²⁷ Z rozhovoru s respondentem R (11. 5. 2023, Praha).

²⁸ Převzato ze starší verze webových stránek Masopustu v Roztokách <https://masoweb.surge.sh/maskary>.

průvodu. To probíhá poměrně nenásilnou formou, většina nemaskovaných návštěvníků si nechá červené tváře namalovat, přesto jsou mezi nimi i tací, kteří i tuto drobnou úpravu odmítnou, což byl případ i několika přátel, kteří se mnou Masopust navštívili.

Zajímalo mne proto, jaká je motivace lidí, kteří přijedou bez masky na akci, jejímž středobodem je maskovaný průvod. Jak jsem již uvedla výše, mým cílem bylo prozkoumat následující hypotézu: *Účastníci, kteří přijdou bez masky, se necítí být vyčleněni, ani tak nejsou ostatními účastníky vnímáni. Naopak, účastníci v maskách mezi sebou cítí větší sounáležitost, aniž by se navzájem všichni znali.* V rozhovorech jsem se proto zaměřovala na problematiku masek a osobní přístup každého účastníka.

V mém výzkumném vzorku se vyskytovali tři respondenti (Z, J a V), kteří neměli žádnou masku. Jako důvod, proč přijeli bez masky, uvádí, že si masku nestihli připravit z časových důvodů a o možnosti zapůjčení masek na místě buď nevěděli, nebo ho z nějakých důvodů využít nechtěli. Shodují se však na tom, že pokud by navštívili další ročník Masopustu, což měli v plánu všichni, nějakou masku by si již rádi připravili. Dalším důvodem, proč nepřijeli v masce, je také to, že při první návštěvě akce si nebyli jistí, co mají očekávat a nechtěli nějakým způsobem narušovat celkovou estetiku. Poté, co však jednou Masopust zažili, se shodují na tom, že se cítili inspirováni ostatními maskami a také se ujistili v tom, že estetiku průvodu vlastní maskou nijak narušovat nebudou. To potvrzuje i respondentka M, Masopust navštívila už celkem čtyřikrát, avšak při své první návštěvě také přijela bez masky, protože dle svých vlastních slov „nevěděla, co má čekat.“²⁹ Podobně jako v dalších případech uvedla, že se inspirovala ostatními maskami a na další ročníky již v masce přišla. Zdá se tedy, že se zde opakuje stejný vzorec: první návštěvu provází jistá nejistota, někteří návštěvníci, proto raději volí civilní oblečení, ve kterém se cítí více komfortně, poté co se však Masopustu jednou zúčastní, se již nebrání tomu v masce přijít. Všichni respondenti, kteří přišli bez masky, se shodli na tom, že se necítili být vyčleněni z průvodu a neměli pocit, že by k nim někdo zaujal negativní postoj, protože masku neměli, zároveň se také necítili nuceni si masku vzít. Shodují se však na tom, že bez masky se cítili více jako pozorovatelé než jako přímí účastníci, i proto by se na další návštěvu akce již namaskovali. Většina respondentů, ať už přišli v masce, či ne, také zastávala názor, že považují za důležité, že každý návštěvník vyvine aspoň minimální snahu se namaskovat, například pomalováním obličeje.

²⁹ Z rozhovoru s respondentkou M (26. 3. 2023, Praha).

Ti, kteří v masce poprvé nepřišli, se shodli na tom, že na dalším ročníku by si aspoň namalovali červené tváře nebo nakreslili knír. Jedinou výjimkou je v tomto ohledu respondentka J, která se svým přístupem lišila od všech ostatních respondentů, domnívám se však, že i ona může reprezentovat jistou názorovou skupinu, ve skutečnosti na Masopustu hojněji zastoupenou, i proto zde její výpovědi uvádím. Vysvětlila mi, proč odmítla i symbolické pomalování obličeje od *Vometaček*: „*Já to cítím tak, že je potřeba to mít promyšlené, nestačí si namalovat červený nos. Já musím tu postavu 'žít'. Masky není jen kostým, je to jiný charakter, jiná osobnost, kterou si nasadíš. V tu chvíli ztrácíš sama sebe.*”³⁰ Jak sama uvedla, její přístup k maskám zřejmě pramení z jejího dlouhého působení u loutkového a činoherního divadla. Má pocit, že namalování obličeje nestačí, k maskám je třeba přistupovat „váženě” a opravdu se do postavy převtělit. Ptala jsem se tedy, zda se tím neochuzuje o zážitek z průvodu, respondentka uvedla, ve shodě s ostatními dotazovanými, že jí nevadí být pozorovatelem, cítila se být součástí průvodu i tak. Pokud však bude mít další rok čas a prostor, má v plánu vytvořit si propracovanou masku a možná se tedy na dalším ročníku nesetkám s ní, ale s nějakou jinou, dosud neznámou, personou.

Jako „pozorovatele”, případně „civilý” nebo „diváky”, označují účastníky bez masky i ostatní respondenti. Dále se pak dělí na dvě názorové skupiny. První skupinu tvoří ti, kteří jsou vůči nemaskovaným tolerantní a domnívají se, že na tom tolik nezáleží, protože součástí Masopustu se stávají automaticky tím, že kráčí s průvodem. Respondentka L to shrnuje následujícím způsobem: „*Nemám pocit, že mít masku by bylo povinný, průvod se skládá i z porovatelů a přímých účastníků, v minulosti taky asi masky neměli úplně všichni. V masce jsi víc součástí, ale není to povinnost.*”³¹ Z výpovědi respondentky je však jasné, že přestože říká, že součástí jsou všichni účastníci průvodu, jisté rozdělení na dvě skupiny zde také vnímá. Respondentka A vyjádřila pochopení pro nemaskované návštěvníky vzhledem k tomu, že člověk v masce přitahuje větší pozornost ostatních, což nemusí být každému příjemné: „*Když máš nějakou výraznější masku, jako třeba já jsem šla za indiána, tak na tebe všichni furt koukají. Zároveň si myslím, že kdyby tam bylo ještě víc masek a míň civilů, než je teď, tak bude divný být ten civil, ale teď je těch civilů ještě dost, takže to divný není.*”³²

³⁰ Z rozhovoru s respondentkou J (12. 2. 2023, Kosoř), překlad z angličtiny vlastní.

³¹ Z rozhovoru s respondentkou L (26. 3. 2023, Praha).

³² Z rozhovoru s respondentkou A (19. 9. 2022, Praha).

Druhá skupina naopak vyjádřila k návštěvníkům bez masky spíše ambivalentní až negativní postoj. Nejkritičtější byl k nemaskovaným návštěvníkům respondent T, který vystupoval na Masopustu jako muzikant. „*Lidi bez masky celkovou estetiku dost narušují, je to škoda a nemůžou toho být takovou součástí, to je přece smysl toho průvodu.*”³³ Zmínila jsem, že pro některé lidi může být diskomfort masky tak velký, že by si pak akci nedokázali užít. Respondent se však vyjádřil v tom smyslu, že nerozumí tomu, proč potom takoví lidé vůbec na Masopust přišli. Ve výše zmiňovaném diskomfortu převleku naopak vidí smysl masopustních oslav, kdy se mají stírat rozdíly mezi různými skupinami lidí: „*Každý ze sebe trošku udělá trošku debila a všichni jsou za debily a jsou nastejno, je to kolektivní věc. Na masopustu má být člověk v masce a přes to nejede vlak. Masopust nemá být něco, na co se jdeš podívat, ale čeho jseš součástí.*”³⁴ Překonání diskomfortu a následné splynutí se skupinou zmiňuje i respondent H: „*Dokud nejsi ve vlaku do Roztok, tak se v masce cítíš blbě mezi ostatními, pak už by sis zase připadal blbě bez masky. S maskou jsi víc součástí, dokud nejsi mezi ostatními maskami, vystoupíš z komfortu, ale pak do něj zase nastoupíš tím, že jsi mezi ostatními maskovanými.*”³⁵ V podobném smyslu se vyjádřila i většina ostatních respondentů, kteří do Roztok přijeli odjinud. Připadali si nekomfortně jen do té chvíle, než potkali další návštěvníky v maskách, to v nich naopak vytvořilo jistý pocit sounáležitosti.

Respondenti z řad organizátorů zaujímají k lidem bez masky spíše neutrální až lehce negativní postoj, nicméně všichni vyjádřili názor, že se snaží, aby těchto návštěvníků bylo co nejméně. „*Naše motto je, aby měl člověk aspoň škrabošku. Je to na těch akcích napsaný ‘nechodte bez masek’, nemělo by to [to - míněno návštěvníci bez masek, pozn. autorky] tam být. Roztoč se snaží to všude psát, aby lidi masky měli, aspoň škraboška nebo namalování.*”³⁶ Na mou poznámku, že při první návštěvě mohou účastníci cítit jistou nejistotu, aby svou maskou nenarušili charakter akce, dodává: „*Asi bychom teda měli psát, že každá maska je maska, přijďte v jakýkoliv masce a my budeme rádi.*”³⁷ Respondent O, jeden ze zakladatelů sdružení Roztoč, zaujímá poněkud benevolentnější postoj: „*Ambivalentní pocit, nechci nikoho nutit, nechci způsobit nějaký*

³³ Z rozhovoru s respondentem T (5. 5. 2023, Praha).

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Z rozhovoru s respondentem H (15. 2. 2023, Praha).

³⁶ Z rozhovoru s respondentem D (2. 4. 2023, Praha).

³⁷ Tamtéž.

traumata, at' si každy dělá, co chce. Na druhou stranu nás to těší, když tam přijdou nějaký cizí maškary, nás to obohatí."³⁸

3.2.2 Masky a jejich význam aneb jak vypadá správná masopustní maškara

Účastníků, kteří jdou v průvodu v masce, je převážná většina, čemuž odpovídá i můj výzkumný vzorek respondentů. Jak jsem již uvedla, bez masky na Masopust přišli pouze tři z celkového počtu dvanácti. Co tedy masky znamenají pro jejich nositele a jaké masky si vybírají a proč?

V předchozí kapitole jsem již předestřela, že respondenti se shodovali v tom, že účastník v masce se stává více součástí Masopustu a není pouze jeho pozorovatel. Respondenti se dále shodují v tom, že nasazením masky se smývají rozdíly mezi jednotlivými lidmi, což by, dle názoru většiny z nich, mělo být také smyslem masopustních oslav. Maskovaným se také toleruje chování, které by bylo v běžném životě nepřijatelné, po dobu trvání Masopustu to však respondenti považují za zdroj zábavy, ačkoliv to nemusí být vždy příjemné. S respondentem H jsme se bavili o setkání s maskou řezníka, který svou gumovou palicí udeřil do hlavy každého návštěvníka Masopustu bez masky. „Trošku to lidi šikanuje, ale to je dobře. Člověk se stane součástí scénky, ale to ti dá pocit, že tam víc patříš.“³⁹ Opět se zde tedy dotýkám důležitého bodu vystoupení z komfortu, což však zároveň přináší větší pocit sounáležitosti.

Respondent D z řad organizátorů popisuje svou roli v masce opičího krále: „Kradl jsem telefony, kradl jsem děti, někdy i jídlo, ale pak jsem to samozřejmě vrátil.“⁴⁰ Paradoxní je, že právě masky opic, které na Masopustu fungují jako narušitelé pořádku, následně vybírají dobrovolné příspěvky do kasičky. Respondent D uvedl, že se několikrát setkal s tím, že jim návštěvníci zpočátku nedůvěřovali a chtěli si ověřit, zda opravdu patří k organizátorům akce. Jako kdyby se opravdu smývaly rozdíly mezi skutečnou osobou a maskou, jenž představuje. Charakterové vlastnosti masky opice tak návštěvníci částečně přisuzovali i osobám v nich.

Co se týče výběru a vytváření masek, fantazii se zdánlivě meze nekladou, ačkoliv většina respondentů se přiklání k názoru, že na Masopustu by se měly objevovat spíše masky tradičtějšího typu, čímž jsou zřejmě míněny masky z vesnických

³⁸ Z rozhovoru s respondentem O (20. 5. 2023, Roztoky).

³⁹ Z rozhovoru s respondentem H (15. 2. 2023, Praha).

⁴⁰ Z rozhovoru s respondentem D (2. 4. 2023, Praha).

masopustů minulého a předminulého století. „Poprvé jsem si půjčila masku od nás z divadla. Byl to kostým papeže, víc se mi ale líbí ty ‘staré masky’. Mělo by to mít lidový charakter, to je lepší než masky z krámu. Další rok už jsem šla v něčem jiném, takový růžový splácanec z hadrů, co jsem měla doma. To už bylo víc takový vesnický.”⁴¹ Podobnou myšlenku sdílela i respondentka M. Svůj převlek, během let postupně upravovaný a vylepšovaný, popsala jako „vesnického hejska s knírem.”⁴²

To se částečně spojuje s představou, kterou zřejmě sdílela většina respondentů. V této představě existuje jakýsi ideální tradiční masopust, odehrávající se pravděpodobně ve vesnickém prostředí. S touto představou ideálního masopustu respondenti masky porovnávali. „Moje mamka vždycky říká, že v minulosti masopustní maska často nebyla identifikovatelná, mělo to nějaké třásně a každý rok jsi ji doplňoval. Nevím přesně, co by na masopustu ‘být mělo’. Myslim, že tam ale může být cokoliv, co je nějak určitelný, buď je to maska nebo parafráze.”⁴³ Respondent D se zároveň domnívá, že Masopust v Roztokách je v tomto směru mnohem více benevolentní než masopusty tradiční. Přesto však zmiňuje, že některé masky již příliš vhodné nejsou. Sám byl na jednom ročníku v kostýmu postavy Nea z filmové trilogie Matrix, což zpětně hodnotí jako nevhodné, neboť to dle jeho názoru bylo již příliš „futuristické”. Na druhou stranu však masku kovboje považoval za přijatelnou. Shodou okolností jsme se tématu masky kovboje dotkli i v rozhovoru s respondentem T.⁴⁴ Ten naopak kritizoval svého známého převlečeného na Masopustu za kovboje, neboť se to dle jeho názoru na akci tohoto typu nehodí. Obecně však masky hodnotil kladně, zejména chválil organizátory, kteří dle jeho názoru mezi velkými maskami nevynechali žádnou z tradičních masopustních maškar, které na masopustu podle něj „mají být”, tedy medvěd, kobyla a další.

3.2.3 Motivace k návštěvě akce

Jedním z mých cílů bylo prozkoumat, jak se účastníci Masopustu vztahují k tradicím a zda je na Masopust přivádí právě touha tradice znovu objevit a prozkoumat. Co se týče motivace Masopust navštívit, všichni respondenti z řad návštěvníků se shodují na tom, že se o Masopustu dozvěděli od přátel nebo rodiny a jejich prvotní zájem vyvolalo zajímavé vizuální zpracování masek. Respondent T byl jako muzikant

⁴¹ Z rozhovoru s respondentkou L (26. 3. 2023, Praha)

⁴² Z rozhovoru s respondentkou M (26. 3. 2023, Praha)

⁴³ Z rozhovoru s respondentem D (2. 4. 2023, Praha)

⁴⁴ Z rozhovoru s respondentem T (5. 5. 2023, Praha)

přizván svými přáteli, kteří se svou kapelou každoročně na Masopustu vystupují. Respondenti D a R z řad organizátorů jsou dlouholetými členy Roztoče již od dětství a respondent O je jedním z jeho zakladatelů, je pro ně tedy přirozené být součástí Masopustu a jeho příprav. Přípravy zaberou organizátorům několik týdnů až měsíců (viz kapitola 2.6.1), respondenti z řad návštěvníků se na Masopust připravují obvykle pouze pár dní před akcí, kdy shánějí a vyrábějí své masky, někteří se na Masopust nepřipravují téměř vůbec.

To, že se věhlas Masopustu šíří i mezi cizinci žijícími v České republice, kteří česky vůbec nehovoří, bych chtěla ilustrovat na příkladu respondentky J, původem z Německa, která se o Masopustu dozvěděla od svého kolegy italského původu. Fakt, že češtině nerozumí, nepovažovala za handicap. O otevřenosti a inkluzivnosti celého Masopustu hovoří také další respondenti: „*Myslím, že moc lidí se na ostatní nekouká skrz prsty, je to hodně inkluzivní pro různé typy lidí.*”⁴⁵ Respondentka A srovnávala Masopust v Roztokách s masopusty ve vesnicích v okolí svých rodných Sedlčan: „*Tady je to otevřený pro kohokoliv, nebudu si tam připadat, že jsem vlezla na nějaký takzvaně soukromý oslavy masopustu nějaký vesnice. Měla jsem pocit, že tam jsou všichni zvaný. Tady jsem od začátku věděla, že není divný, že tam přijel někdo, kdo není z Roztok.*”⁴⁶ Respondent P se také s respondentkou J shoduje na tom, že oficiální program Masopustu nepovažují za nejdůležitější bod celé akce, což je názor, v mém výzkumném vzorku poměrně hojně zastoupený. „*Bylo zajímavé sledovat, co se děje okolo, i když jsem nevěděl, co přesně to má za význam. Člověk k tomu nemusí mít ‘manuál’, není to potřeba, rozumí tomu nějak sám za sebe, může si to užít i bez toho.*”⁴⁷ Mnozí respondenti, zejména ti, kteří Masopust navštívili poprvé, také zmínili, že si o programu a významu maškar předem mnoho nezjišťovali a vše se dozvídali tak nějak přirozeně až na místě. Shodují se však na tom, že není potřeba programu přesně rozumět na to, aby si návštěvník akci užil.

Naproti tomu masopustní „veteráni” (toto označení s humorem použily samy respondentky M a L), tedy ti, kteří na Masopustu byli již několikrát považují program za nejdůležitější bod celé akce, což ilustruje tato výpověď respondentky L: „*Myslím si, že program je to nejdůležitější, vyjadřuje to tu symboliku, ty tradiční programové věci, je to ten důvod, proč Masopust vůbec je. I když to člověk vnímá podprahově, je to to*

⁴⁵ Z rozhovoru s respondentem P (12. 2. 2023, Kosoř).

⁴⁶ Z rozhovoru s respondentkou A (19. 9. 2022, Praha).

⁴⁷ Z rozhovoru s respondentem P (12. 2. 2023, Kosoř).

nejdůležitější.⁴⁸ Dochází zde zřejmě k podobnému jevu jako u nošení masek (viz kapitola 3.2.1), kdy při první návštěvě nepovažují účastníci masky a program za důležité, kdežto organizátoři a každoroční návštěvníci je naopak považují za klíčové. Zdá se však, že ani jedné skupině to nebrání v tom cítit se na Masopustu příjemně.

3.2.4 Hledání ztracených tradic a setkávání s přáteli

Ptala jsem se respondentů, proč si myslí, že zrovna Masopust v Roztokách přitahuje tolik návštěvníků. Kromě pragmatických důvodů typu, že Roztoky jsou blízko Prahy, ale zároveň už působí více vesnický a toho, že je to akce venku a zdarma, se většina respondentů shodla na tom, že to zřejmě souvisí s trendem návratu k tradicím, který ve svém okolí pozorují již delší dobu. Opět bych citovala respondentky Z a A (viz kapitola 2.3): „*Všimla jsem si, že těch masopustů je teď hodně, kromě toho roztockýho třeba i na Letný a jinde v Praze a hodně vnímám v naší společnosti, teda ve svojí bublině, vnímám ten návrat k tradicím.*”⁴⁹ „*Je to pro lidi atraktivní, je to vizuálně hezký a nikoho to nevyčleňuje a lidi se potřebujou prostě asi vrátit k nějaký tradici a rituálu.*”⁵⁰ Další respondenti se vyjádřili v tom smyslu, že tento trend považují za soudobou módu, o které se vyjadřují s částečným ironickým podtónem. Respondent V k tomu dodává: „*Masopusty se teď obecně tak nějak vracej. Je to asi 'cool' slavit masopust, mileniálové objevují tradice. Je to hipster.*”⁵¹ Respondent T, který se Masopustu zúčastnil jako muzikant, byl ve svém soudu ještě kritičtější. Obecně se vyjádřil v tom smyslu, že příliš nerozumí oblíbenosti Masopustu v Roztokách, částečně ji však přičítá vlně neofolklorismu, která je dle jeho názoru oblíbená mezi mladými lidmi. Celkový pohled na akci pak shrnul následovně: „*Je to taková participační zoologická. Pražák jede na vesnici podívat se, jak jsou ty tradice.*”⁵² V rozhovoru sám přiznal, že se přistihl, že je zřejmě příliš kritický k „Pražákům”, jeho názory tím tedy mohly být ovlivněny. Sám respondent pochází z malého města v Královéhradeckém kraji. Navíc spatřuje jisté nebezpečí v tom, že „*může to lidem vytvářet falešné představy o tom, jak to bylo dřív, například jsou tam náhodný kroje a tak.*”⁵³

V tom má do jisté míry pravdu, neboť jsem se ve svém výzkumu setkala s tím, že se do Roztok lidé jezdí podívat na to, jak „vypadají české tradice”. Respondenti Z a

⁴⁸ Z rozhovoru s respondentkou L (26. 3. 2023, Praha).

⁴⁹ Z rozhovoru s respondentkou Z (1. 10. 2022, Praha).

⁵⁰ Z rozhovoru s respondentkou A (19. 9. 2022, Praha).

⁵¹ Z rozhovoru s respondentem V (22. 3. 2023, Praha).

⁵² Z rozhovoru s respondentem T (11. 5. 2023, Praha).

⁵³ Tamtéž.

V, rodiče malého dítěte, se shodují na tom, že jednou z jejich hlavních motivací navštívit Masopust bylo „ukázat svému dítěti české tradice“.⁵⁴ Narozdíl od respondenta T bych v tom však neviděla nebezpečí, ale naopak snahu vychovávat dítě v povědomí o tradičních svátcích a koloběhu hospodářského roku. To potvrzuje i respondentka Z, která se k tradicím a rituálům vrátila právě díky mateřství.⁵⁵ Chce pro svého syna vytvořit také vlastní domácí tradice a rituály, inspiraci hledá v české lidové kultuře. Tradice a rituály však slepě nekopíruje, ale vybírá z nich prvky, které považuje za smysluplné, případně je sama přetváří. Tím mimo jiné potvrzuje hypotézu Stavělové a Kratochvíla představené v kapitole 2.6.2. V udržování tradic spatřuje smysl Masopustu v Roztokách také respondentka A: „*Pro mě osobně to má význam zachovat si nějakou tradici, která bude přetrvávat, mě to jako baví ten folklor a všechny tadyty věci, co k tomu spadaj. Je to nějaký odklon od moderního světa, takový oddechnutí si od toho.*“⁵⁶

Další z respondentů také připisují oblibu Masopustu obecné lidské potřebě slavit něco společně ve větší komunitě, dle jejich názoru se v dnešní době ty z tradic a rituálů, které ještě zbyly, přesunuly spíše do soukromého prostředí a navíc ne vždy v takové podobě, která by jejich účastníkům přinesla nějaké naplnění. Respondentka A srovnává Masopust s jinými oslavami: „*Spousta tradic už nefunguje a je to nějak přerušovaný, jsou třeba Velikonoce a Vánoce, ale to si slaví každý po svém a tohle je takový hromadný. A lidi chtějí slavit něco hromadně.*“⁵⁷ Respondent H mi sdělil, že v Masopustu sám hledal nějaké propojení s tradicí, pro něj osobně však tato akce tuto potřebu nenaplnila⁵⁸. To, že Masopust čerpá z tradic hraje podle něj důležitou roli. Vidí v tom odkaz na staré pořádky a představu pospolitosti a společných oslav, což je něco, co lidem, včetně něj, chybí, a proto to hledají. Pro něj osobně však tuto potřebu mnohem lépe naplňuje například akce *Zažít město jinak*⁵⁹, protože se odehrává v místní komunitě. Třeba dodat, že respondent H z Roztok nepochází a při příležitosti Masopustu navštívil toto město vůbec poprvé, je tedy logické, že se zde nemohl setkat se svou lokální komunitou.

⁵⁴ Z rozhovoru s respondentkou Z (1. 10. 2022, Praha) a respondentem V (22. 3. 2023, Praha).

⁵⁵ Z rozhovoru s respondentkou Z (1. 10. 2022, Praha).

⁵⁶ Z rozhovoru s respondentkou A (19. 9. 2022, Praha).

⁵⁷ Z rozhovoru s respondentkou A (19. 9. 2022, Praha).

⁵⁸ Z rozhovoru s respondentem H (15. 2. 2023, Praha).

⁵⁹ Jak uvádí oficiální webové stránky této akce: „*Zažít město jinak jsou sousedské slavnosti, jejichž náplň vytvářejí sami obyvatelé daných lokalit. Jsou založené na principu společného sdílení veřejného prostoru, vzájemné výpomoci a dobrovolnickém nasazení místních organizátorů a mnoha dalších subjektů.*“
Převzato z: <http://zazitmestojinak.cz/o-nas>

Důležitost komunity a sdílení zážitku s ostatními je v podstatě jediným bodem, na kterém se shodují téměř všichni respondenti. Jedinou výjimkou je v tomto ohledu respondentka J, která uvedla, že by Masopust navštívila i sama bez skupiny přátel, na druhou stranu by však příslušnost ke komunitě cítila právě v tom, že se s ostatními nachází ve stejném čase a prostoru, který po dobu Masopustu přesahuje rámec běžné reality, což je to, co účastníky spojuje: „*Je to o prolomení běžné reality. Přeměna skutečného v něco neskutečného, jsi součástí světa, který není dosažitelný žádný jiný den v roce.*”⁶⁰ V tomto bodě se s J shoduje většina respondentů, prožití tohoto zvláštního času právě s přáteli a rodinou však vnímají jako klíčové. Masopust v Roztokách má podle nich schopnost propojovat lidi, kteří se jindy během roku téměř nesetkají, což respondenti označují právě jako smysl celé akce. Dlouholetý člen Roztoče D to shrnuje: „*Proč to děláme? Protože nás to každý rok spojí, děláme to pro sebe, ale i pro lidi.*”⁶¹ Ptala jsem se, zda dlouhé přípravy a fyzická náročnost celé akce organizátory po tolika letech už neunavují. Respondent D zmiňuje časovou náročnost jako jeden z faktorů, proč už se v posledních letech do příprav nemohl tolik zapojit jako dřív, podobné důvody má i respondent R, zejména kvůli svým rodičovským povinnostem. Přesto však nadšení organizátorů neupadá: „*Atmosféra je to, co nás tam drží, to, že je to každý rok podobný, víš, co očekávat a většinou to dostaneš. Člověk se těší, že zase potká ty stejné lidi a zatančí si s nima.*”⁶²

Stejně jako ostatní organizátoři i respondent O, současný ředitel Roztoče a jeden z jeho zakladatelů, považuje za důležité, že díky Masopustu a sdružení Roztoč může dělat něco pro ostatní. Zároveň vidí klíčový bod i v setkávání přátel a vysvětluje, že jeho motivace pořádat Masopust a být součástí Roztoče se během let postupně mění: „*Je to ta parta kamarádů, myslím, že je to i jeden z důvodů a pro hodně lidí to tak je, proč jsme tady v Roztokách s manželkou zůstali a neposunuli jsme se někam jinam. Ze začátku to byla velká zábava a velké mejdan. Postupně se to mění do jiný dimenze, je to místo setkávání se s lidma, který jinde nepotkám.*”⁶³ Na závěr našeho rozhovoru to pak shrnul následovně: „*Ono se to dost proměňuje, baví mě to jinak než na začátku, dělám v neziskovém sektoru, baví mě dělat věci pro jiný. Baví mě to, že to baví ty moje děti a baví mě to kupodivu furt.*”⁶⁴ Když jsem se však respondentu O zeptala, proč si myslí, že

⁶⁰ Z rozhovoru s respondentkou J (12. 2. 2023, Kosoř), překlad z angličtiny vlastní.

⁶¹ Z rozhovoru s respondentem D (2. 4. 2023, Praha).

⁶² Z rozhovoru s respondentem D (2. 4. 2023, Praha).

⁶³ Z rozhovoru s respondentem O (20. 5. 2023, Roztoky).

⁶⁴ Tamtéž.

Masopust přitahuje tolik návštěvníků i odjinud, odpověděl následovně: „*Já to vlastně nevím, proč to přitahuje Pražáky, pro mě je důležitější, proč to přitahuje hodně Roztočáků.*”⁶⁵ Proč Masopust přitahuje „Pražáky” mi osvětlila respondentka M. Problém tkví podle jejího názoru v absenci konceptu sousedství v Praze.⁶⁶ Přátelé jsou rozprostřeni po celém velkoměstě, jen málo jich bydlí ve stejné ulici, nebo městské čtvrti. Proto pro ně může být Masopust v Roztokách jediným místem za celý rok, kde se všichni setkají. V Roztokách se tak na krátký čas vytváří „imaginární vesnice”⁶⁷, komunita složená z přátel, které kromě přátelství spojuje i zájem o tuto akci.

Smysl v setkání s přáteli vidí i respondenti T a H, kteří se jinak k Masopustu vyjadřovali poměrně kriticky. Masopust v Roztokách dle jejich názoru nesplňuje pravý „smysl masopustních oslav”, respondent H svůj zážitek z průvodu označil jako „povrchní”.⁶⁸ Osobně však přesto spatřují smysl v setkání s přáteli v zábavném průvodu s maskami a hudbou a Masopust by i přes své výhrady oba navštívili znovu.

3.2.5 Masopust v Roztokách jako inspirace dalším komunitám

Kromě setkávání komunity vidí organizátoři Masopustu v Roztokách jeho smysl také v šíření osvěty a inspirace. Respondent R to popisuje takto: „*Je to rozšiřování jiného fungování občanské společnosti, když si to sám uděláš, tak to máš tak jak to potřebuješ, když znáš ty správné lidi, tak na to nepotřebuješ finance. Máš intimní kontakt s člověkem a není to jako práce.*”⁶⁹ Podle respondenta O snahou organizátorů není, aby se do Roztok každoročně sjíždělo více návštěvníků, naopak by byli rádi, aby jiné komunity našly v Roztokách inspiraci, ale vytvořili si masopust vlastní, podle sebe.⁷⁰ Jak potvrzuje respondent R, tato mise se Roztockým daří, neboť v současné době již vznikají v Praze a okolí další masopusty, jejichž organizátoři spolupracují s členy Roztoče, případně si i půjčují masky.⁷¹ Tímto způsobem tak v roce 2023 vznikl například Masopust na Hanspaulce, kam byl respondent R přizván jako muzikant. Z Masopustu v Roztokách čerpají inspiraci i organizátoři, kteří přímo s Roztočem nespolečně spolupracují. Respondent O to uvádí na příkladu vynalezené roztocké tradice *Královny Masopustu*: „*Máme takové skryté tradice. Jsou skryté navenek, myslím, že*

⁶⁵ Z rozhovoru s respondentem O (20. 5. 2023, Roztoky).

⁶⁶ Z rozhovoru s respondentkou M (26. 3. 2023, Praha).

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Z rozhovoru s respondentem H (15. 2. 2023, Praha).

⁶⁹ Z rozhovoru s respondentem R (11. 5. 2023, Praha).

⁷⁰ Z rozhovoru s respondentem O (20. 5. 2023, Roztoky).

⁷¹ Z rozhovoru s respondentem R (11. 5. 2023, Praha).

*třeba řada lidí vůbec netuší, ale my se s nima tak trošku bavíme. Třeba ta Královna to není moc tradiční postava, přitom, když se dneska podíváte po masopustech, tak to není zdaleka jenom roztockej, kde se volí královna.*⁷² Fakt, že organizátoři jiných masopustů v podstatě okopírovali jejich nápad, mu nevadí. Masopust v Roztokách totiž podle něj neusiluje o jedinečnou licenci, kterou by následovně organizátoři mohli zpeněžit. Respondent vidí smysl Masopustu v šíření myšlenky a snaze inspirovat jiné komunity. *„Obecně a nějak rozumnou a nenásilnou formou lidí vzdělávat osvětou. Šířit osvětou a světlo, že kultura nemusí bejt jenom pasivní a drahá, že si ji můžeš udělat sám a podle svýho a participovat na ní.”*⁷³

4. Závěr

Tato bakalářská práce si kladla za cíl prozkoumat, jaký symbolický význam může návštěva Masopustu v Roztokách naplňovat pro jeho účastníky. Za tímto účelem jsem vytvořila dvě hypotézy. První z nich *Důvodem k návštěvě Masopustu v Roztokách může být naplnění potřeby návratu k tradicím, které participanti vnímají jako něco, co jim v dnešním každodenním životě chybí* se na základě mého terénního výzkumu potvrdila pouze částečně. Část respondentů sice v Masopustu hledá návaznost na tradice, pro některé z nich však Masopust tuto hledanou potřebu svými parametry (příliš velký počet návštěvníků, neodehrává se v místě jejich bydliště) nenaplnuje. Ukazuje se, že významnějším spojujícím prvkem je potřeba sdíleného zážitku v komunitě, jejímž pojítkem je právě Masopust. Tento aspekt zmiňují účastníci z řad návštěvníků i organizátorů. Z výsledků mého terénního výzkumu vyplývá, že účastníci tradiční aspekty Masopustu v Roztokách neignorují, avšak mnozí z nich je vnímají spíše na pozadí jako jakousi přidanou hodnotu k zábavnému setkání s přáteli, než jako hlavní motivaci tuto akci navštívit.

Přesto však role něčeho, co je vnímáno jako tradiční, není úplně zanedbávána, což se lze ilustrovat na příkladu toho, jak se účastníci vztahují k výběru a hodnocení masek. Masopust v Roztokách se z pohledu většiny účastníků neřídí striktními pravidly. Hranice toho, co je a není vhodná maska a co na masopustu „má či nemá být“, tady zřejmě určena není a je spíše dána osobními preferencemi a představami o „správném masopustu“ v myšlenkách každého účastníka. Zároveň se však objevuje implicitní představa o spojení Masopustu s lidovými tradicemi minulosti, který je do jisté míry

⁷² Z rozhovoru s respondentem O (20. 5. 2023, Roztoky).

⁷³ Tamtéž.

vnímán jako ideál, k němuž by se měly i dnešní oslavy blížit. Účastníci většinou hodnotí „vesnický“, či „lidový“ charakter masek jako pozitivní aspekt. Toto zjištění se shoduje konceptem vynalezené tradice (viz kapitola 2.3.2), k nimž řadím právě i Masopust v Roztokách. Typickým aspektem vynalezené tradice je její (byť i iluzorní) spojení s dávnou minulostí. Zdá se, že toto spojení s minulostí ve formě masopustních masek a maškar hledají i samotní účastníci Masopustu, ne pouze jeho organizátoři. Na základě výsledků svého terénního výzkumu usuzuji, že toto propojení s minulostí považují za pozitivní aspekt celé akce, který dodává Masopustu v Roztokách v očích jeho účastníků vyšší kulturní hodnotu.

Co se týče mé druhé hypotézy: *Účastníci, kteří přijdou bez masky, se necítí být vyčleněni, ani tak nejsou ostatními účastníky vnímáni. Naopak, účastníci v maskách mezi sebou cítí větší sounáležitost, aniž by se navzájem všichni znali*, opět se na potvrdila pouze z poloviny. Účastníci bez masky se necítí být vyčleněni, přestože jistý rozdíl mezi skupinou v maskách a bez masky vnímají. Nikomu z nich to však nebránilo v tom se na Masopustu cítit příjemně a celou akci si užít. Má hypotéza se však nepotvrdila v tom, jak nemaskované účastníky vnímají ostatní. Zejména z řad organizátorů, ale i dalších návštěvníků zaznívaly spíše negativní názory. Někteří z nich se dokonce vyjádřili v tom smyslu, že nemaskovaní lidé by se na akci vůbec objevovat neměli. Tento fakt samotní návštěvníci bez masky nevnímají a cítí se být součástí Masopustu. Zdá se tedy, že návštěvník se ze svého vlastního pohledu stává součástí Masopustu tím, že je na akci zkrátka přítomen a fyzická úprava těla nehraje tak velkou roli. Stejně jako u tradičních výročních rituálů tak svou přítomností v konkrétním místě a čase návštěvník symbolicky vstupuje do jiného světa, kde platí jiná pravidla než v každodenní realitě (Turner, 2004; srov. Van Gennep, 2018). V tomto smyslu tedy Masopust v Roztokách skutečně může plnit v životech účastníků podobnou symbolickou funkci jako výroční rituály v předindustriální společnosti. Naopak, druhá část mé hypotézy, která předpokládala, že účastníci v maskách cítí větší sounáležitost, se na základě mého terénního výzkumu potvrdila. Respondenti tento fakt označovali jako smysl masopustních oslav, kde se mají stírat rozdíly mezi jednotlivými sociálními skupinami, což zajišťují právě masky. Tuto roli maskám přikládali i účastníci, kteří na Masopust v Roztokách přišli bez masky. Maskované účastníky také měli tendenci vnímat jako koherentnější skupinu.

Na základě terénního výzkumu jsem ve většině případů došla k podobným závěrům, jaké ve svém článku *Vymyslet masopust: město, novodobé slavnosti, tradice a*

imaginace představili Matěj Kratochvíl a Daniela Stavělová (2016). V jednom bodě si však dovoluji s autory nesouhlasit. Na konci článku se autoři zamýšlejí nad tím, zda se mohou novodobé masopusty opravdu stát tradicemi, přestože splňují definici vynalezené tradice, neboť pro kontinuitu tradice je nutné pevné sepjetí s určitou lokalitou po několik generací. V případě Masopustu v Roztokách jsme již v současné době svědky toho, že iniciativu v organizaci přejímají dospělé děti původních zakladatelů (například dcery nedávno zesnulé hlavní organizátorky Jitky Tiché). Ti, kteří již mají své vlastní potomky, je pochopitelně do příprav a oslav Masopustu v Roztokách také zapojují. Jedná se tedy již o třetí generaci, která se Masopustu účastní. Nabízí se pochopitelně otázka, do jaké míry se forma a velikost této akce udrží po dobu dalšího čtvrtstoletí, domnívám se však, že v nejbližší době tato akce nezanikne, ačkoliv je možné, že dojde k jisté transformaci. Za důkaz životaschopnosti této akce považuji také fakt, že za pomoci organizátorů z Roztok vznikají i další lokální oslavy masopustu, například v Praze na Hanspaulce. Právě tyto nově vznikající masopusty a jejich případnou komparaci s Masopustem v Roztokách bych doporučila jako téma pro další badatele v této oblasti.

5. Seznam použité literatury a další zdroje

- BLAHŮŠEK, Jan a Ilona VOJANCOVÁ. *Vesnické masopustní obchůzky masky na Hlinecku*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011. ISBN 978-80-87261-71-2.
- BURKE, Peter. *Popular culture in early modern Europe*. Vyd. 3. Farnham, England ; Burlington, VT: Ashgate, 2009. ISBN 978-0-7546-6507-6.
- FROLEC, Václav. *Výroční obyčeje. Současný stav a proměny*. Roč. 8. Lidová kultura a současnost. Brno: Blok, 1982. ISBN 47-025-822.
- FROLEC, Václav, a Josef TOMEŠ *Masopustní tradice*. Roč. 5. Lidová kultura a současnost. Brno: Blok, 1979. ISBN 47-025-822/63.
- GLASSIE, Henry, 1995. Tradition. *The Journal of American Folklore* [online]. **108**(430), 395. ISSN 00218715. Dostupné z: doi:[10.2307/541653](https://doi.org/10.2307/541653)
- HEERS, Jacques. *Svátky bláznů a karnevaly*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2006. ISBN 978-80-7203-777-3.
- HOBBSAWM, Eric J., ed., 2010. *The invention of tradition*. Canto ed., 18. print. Cambridge: Cambridge Univ. Press. Canto. ISBN 978-0-521-43773-8.
- JANEČEK Petr. „Etnografický výzkum“. In *Úvod do etnologického výzkumu*. Brno: Masarykova Univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6883-4.
- KANDERT, Josef, 1999. Poznámky K Výzkumu a Chápání „Tradice“. *Český lid*. **86**(3), 197–214. ISSN 0009-0794.
- KARLOVÁ, Jana. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. Červený Kostelec: Mervart, 2013. ISBN 978-80-7465-076-5.
- LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *České tradice v proměnách času: kroje - zvyky - umění*. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-500-0.
- STAVĚLOVÁ, Daniela a Matěj KRATOCHVÍL, 2016. Vymyslet masopust: město, novodobé slavnosti, tradice a imaginace. *Český lid* [online]. **103**(4), 537–568. ISSN 00090794. Dostupné z: doi:[10.21104/CL.2016.4.02](https://doi.org/10.21104/CL.2016.4.02)
- TESTA, Alessandro, 2017. ‘Fertility’ and the Carnival 2: Popular Frazerism and the Reconfiguration of Tradition in Europe Today. *Folklore* [online]. 128(2), 111–132. ISSN 0015-587X, 1469-8315. Dostupné z: doi:10.1080/0015587X.2017.1281967

TESTA, Alessandro. *Rituality and social (dis)order: the historical anthropology of popular carnival in Europe*. Routledge studies in cultural history, Volume 98. New York, NY: Routledge Taylor & Francis Group, 2021. ISBN 978-0-367-61722-6

TURNER, Victor Witter. *Průběh rituálu*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 978-80-7226-900-6.

VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Helena BEGUIVINOVÁ, překlad. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1374-1.

VOJANCOVÁ, Ilona. *Masopust na Hlinecku*. 1. Územní památková správa na Sychrově: Národní památkový ústav, 2014. ISBN 978-80-90587-0-6.

ZÍBRT, Čeněk. *Veselé chvíle v životě lidu českého*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-624-7.

Internetové zdroje

1. Rozhovory v rámci pořadu *ArtCafé* ČRO Vltava:

FRANKOVÁ, Kristýna. Roztockým se povedlo navázat na pradávného ducha masopustní tradice. ČRO Vltava [online], 2018. Dostupné z:

<https://vltava.rozhlas.cz/roztockym-se-povedlo-navazat-na-pradavneho-ducha-masopustni-tradice-6684588> V textu citováno jako *ArtCafé*, 2018.

KOSTELNÍKOVÁ, Jitka. Kdo je živý tomu hop, kdo je mrtvý tomu hrob. Masopust v Roztokách se koná už 23 let. ČRO Vltava, [online], 2020. Dostupné z: <https://www.mujirozhlas.cz/artcafe/kdo-je-zivy-tomu-hop-kdo-je-mrtvy-tomu-hrob-masopust-v-roztokach-se-kona-uz-23-let> V textu citováno jako *ArtCafé*, 2020.

2. Pořad České televize *Folklorika*:

KORŮNKOVÁ, Kateřina. Folklorika: Bohémský masopust. Česká televize, 2020.

Dostupné z:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/1102732990-folklorika/420236100141002/>

V textu citováno jako *Folklorika*, 2020.

3. Oficiální webové stránky sdružení Roztoč, z.s.:

SDRUŽENÍ ROZTOČ, z.s. O roztockém masopustu.[online], 2023. Dostupné z:

<https://www.roztoc.cz/masopust/o-roztockem-masopustu/> V textu citováno jako *Roztoč*, 2023.

4. Staré webové stránky Masopustu v Roztokách:

SDRUŽENÍ ROZTOČ, z.s. Maškary a masky.[online], 2018. Dostupné z:

<https://masoweb.surge.sh/maskary> V textu citováno jako *Roztoč*, 2018.

5. Oficiální webové stránky města Roztoky:

MĚSTO ROZTOKY, O Roztokách. [online], 2023. Dostupné z:

<https://www.roztoky.cz/o-roztokach> V textu citováno jako *Roztoky*, 2023.

6. Oficiální webové stránky sousedských slavností *Zažít město jinak*:

ZAŽÍT MĚSTO JINAK, O nás. [online], 2023. Dostupné z:

<http://zazitmestojinak.cz/o-nas>

7. Oficiální stránky Sdružení Roztoč, z.s. na sociální síti Facebook:

<https://www.facebook.com/sdruzeniroztoc>

8. Oficiální stránky Masopustu v Roztokách 2020 na sociální síti Facebook:

https://www.facebook.com/events/733821977096166/?post_id=799576867187343&view=permalink

6. Přílohy

6.1 Seznam respondentů

V níže uvedeném seznamu jsou respondenti chronologicky řazeni dle data konání rozhovoru. Respondenti byli anonymizováni a v textu jsou uváděni pod příslušnými zkratkami uvedenými níže. Dále je uveden věk a pohlaví respondenta, místo původu a místo konání rozhovoru.

I. Návštěvníci

1. A, 28 let, žena, Sedlčany, 19.9.22 v Praze
2. Z, 26 let, žena, Praha, 1.10.22 v Praze
3. P, 30 let, muž, Praha 12.2.23 v Kosoři
4. J, 31 let, žena, Bavorsko 12.2.23 v Kosoři
5. H, 24 let, muž, Praha, 15.2.23 v Praze
6. V, 29 let, muž, Praha, 22.3.2023 v Praze
7. L, 39 let, žena, Most, 26.3.23 v Praze
8. M, 44 let, žena, Plzeň, 26.3.23 v Praze

II. Organizátoři/aktivní účastníci

9. D, 29 let, muž, Únětice, 2.4.2023 v Praze
10. T, 25 let, muž, Sobotka, 5.5.23 v Praze
11. R, 31 let, muž, Roztoky u Prahy, 11.5.23 v Praze
12. O, 47 let, muž, Roztoky u Prahy, 20.5.23 v Roztokách u Prahy

6.2 Obrazová příloha

Všechny fotografie byly použity se svolením autorů Víta Švajcra a Jessicy Moniky Huber.

Obrázek 1: *Vometačky* tančící před průvodem (autor: Vít Švajcr)

Obrázek 2: *Královna Masopustu 2020* zvaná *Královna Nevěsta* (autor: Vít Švajcr)

Obrázek 3: Společný tanec medvědů z Roztok, Únětic a Suchdola na Holém vrchu
(autor: Vít Švajcr)

Obrázek 4: *Emeritní královna* Jitka Tichá a *Královna Mazaná* (autor: Vít Švajcr)

Obrázek 5: Jedna ze *Sedmi smrtí* na chůdách (autor: Vít Švajcr)

Obrázek 6: Svítící *Kohout* vyrobený na workshopu s Andrewem Kimem
(autor: Vít Švajcr)

Obrázek 7: *Opičí král*, vedoucí skupiny *Opic* (autor: Jessica Monika Huber)

Obrázek 8: *Střídový Půst* a *nenasytný Bakchus* (autor: Jessica Monika Huber)

Obrázek 9: Účastníci Masopustu v originálních maskách (autor: Vít Švajcr)

Obrázek 10: Účastnice Masopustu v masce zřejmě inspirované tradičním lidovým oděvem (autor: Vít Švajcr)

Obrázek 11: *Vometačky* malují ostatním účastníkům červené tváře (autor: Vít Švajcr)

Obrázek 12: Muzikanti doprovázející průvod (autor: Vít Švajcr)

Obrázek 13: Smrt *Klibny* (autor: Vít Švajcr)

Obrázek 14: Společný kruhový tanec na Holém vrchu (autor: Vít Švajcr)

Sobota 15. února 2020

Roztoky / Středočeské muzeum v Roztokách – zámeček

- 12.00 Zahájení masopustního veselí narážením Masopustního únětického speciálu
Maskary, koláče, Družice a družbové, Modrá muzika, Bakchus, Blabuburo Corps!, Holinky, Hrozenka, Grál, Bořivoj – Rakvičkárna a Kašpaři, GNAT – Smetáček a syn
- 14.00 Korunovace královny a předání masopustního práva
Krásné fanfary, Blabuburo Corps!, Holinky

Roztoky / Průvod ulicemi

- 14.30 Průvod ulicemi Nádražní, Tyršovo náměstí, Legií, Třešňovka, Na Dubečnici a na Holý vrch
(a poté zpět ulicemi Na vršcích, U školky a Lidická)

Holý vrch

- 16.30 (cca) Setkání průvodů z Roztok, Únětic a Suchdola
mávání praporek, kolové tance, zápas Medvěďů, poprava Kliboy

Šapitó v Zalové na louce mezi ulicemi Lederova a Václava Havla

- 16.00 Otevření Šapitó pro všechny zmrzlé a ucaprtané maskary
- 18.00 MagnumJazz Big Band — Opravdu skvělá taneční hudba
- 20.00 Kdo je živý tomu hop — Světová premiéra! Vokálně-instrumentální skladba zkomponovaná hudební skladatelkou Janou Voróšovou pro Roztoky Masopust. Učinkuje MASYF – masopustní symfonický sbor a orchestr, diriguje Tomáš Brauner
- 20.40 MagnumJazz Big Band
- 22.00 Holektiv — Cirkus, tanec, divadlo a tři krásné ženy
- 22.30 Rumbalgia — Opravdoví Španělé a opravdová rumba jako řemen nebo křen, nebo byk? Tanec až do roztrhání těla.

Bohatá tombola a hojně masopustní jídlo a pití

Vstupné: děti do 15 let zdarma, v předprodeji
v síti GoOut.net 250 Kč, na místě 280 Kč

Masopust pořádá:

Sdružení Roztoč, z.s. v partnerství s městem Roztoky

Spolupracující organizace:

Podpořili:

Obrázek 15: Program Masopustu v Roztokách 2020 (autor: Sdružení Roztoč, z.s.)⁷⁴

⁷⁴ Převzato z oficiálních stránek Masopustu v Roztokách 2020 na sociální síti Facebook:
https://www.facebook.com/events/733821977096166/?post_id=799576867187343&view=permalink.

Sobota 11. února 2023

Roztoky - louka u přívozu do Klecan

12.00 Zahájení masopustního veselí narážením Masopustního únětického speciálu

Maškary, koláče, Blabuburo Corps!, Holinky, Rosénka, BRUITAL (Belgie), Krásoplechy, Pan Václav a kouzelný pytel, kolotoč, střelnice a lesní zvěř

13.30 Korunovace Královny a předání masopustního práva

Roztoky - průvod ulicemi

14.00-16.30

Průvod ulicemi Na vyhlídce, Puchmajerova, Třebízského, Spěšného, Jana Palacha, Školní náměstí, Jungmannova, Náměstí 5. května, Kroupka, Rýznerova, Vltavská a zpět k Šapitó.

Šapitó - louka u přívozu

17.00 otevření Šapitó pro všechny zmrzlé a ucaprtané maškary

18.30 Trombenik - proslulý klezmerband

19.30 Oslavná salva - vystoupení tanečnic, akrobatek a naší Královny vás nenechá chladnými

20.00 Trombenik

20.45 TooT Ensemble - brass band tak jak byste jej nečekali

22.00 Yamaha Oriental - ortodoxní neobalkán

HOJNÉ MASOPUSTNÍ JÍDLA A PITÍ

Půjčování masek:

10. 2. 16-20 hod. ateliér Roztoč, Jungmannova, Roztoky
11. 2. od 11 hod. stan u přívozu

Vracení masek:

11. 2. po příchodu průvodu u šapitó, případně v neděli 12. 2. od 14 do 15 v ateliéru Roztoč Jungmannova, Roztoky

Vstupné do Šapitó: děti do 15 let zdarma, v předprodeji v síti GoOut.net 300 Kč, na místě 350 Kč

Masopust pořádá Sdružení Roztoč, z.s. v partnerství s městem Roztoky

Podpořili:

Státní fond kultury ČR

Středočeský kraj

a mnoho dalších jednotlivců, místních firem a podniků, kteří podpořili Masopust formou finančního příspěvku, věcných darů nebo dobrovolnou prací.

Všem mnohokrát děkujeme!

Obrázek 16: Program Masopustu v Roztokách 2023 (autor: Sdružení Roztoč, z.s.)⁷⁵

⁷⁵ Převzato z oficiálních stránek Sdružení Roztoč na sociální síti Facebook: <https://www.facebook.com/sdruzeniroztoce>